

AZ EGYETEMI SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET ARCHÍVUMA.

Szerkeszti IFJ. ERDŐDI-HARRACH BÉLA dr. igazgató-tanár.

A MAGYAR SETTLEMENT-MOZGALOM ESZMÉI

IFJ. DR. HARRACH BÉLA DR.

STÚDIUM KÖNYVKERESKEDELMI ÉS KÖNYVKIADÓ R.-T.

BUDAPEST, IV. MÚZEUM-KÖRÚT 21.

*GRÓF PÁLFFY SÁNDOR
EMLÉKÉNEK.*

ELŐSZÓ.

Ennek a munkának az a célja, hogy a magyar közönséget a kor szociális szelleméből fakadó néhány új, de a munka eredménye által az életben már polgárjogot nyert fogalommal megismertesse. Ezek között szerepel egy, amelyik, ha csak idegen nevét tekintjük, a magyar közönség érdeklődésére talán alig tarthatna számot. Ennek a névnek főként a nyugati népek szociálpolitikai fogalmaiban mélyreható tartalma és messze kiható terjedelme van, hazánkban pedig eszméivel és munkájával már intézményesen bekapcsolódott a magyar szociálpolitikába, ez a: settlement. Ez a gondolat, amely főként az angolszász népek társadalmában évtizedek óta résztvesz azok szociálpolitikájában, nagy vonásaiban azt jelenti, hogy a társadalomnak műveltebb rétegeihez tartozó egyének hosszabb vagy rövidebb időre betelepülnek a társadalom szegényebb rétegei közé, hogy az ottani életviszonyokat saját megfigyeléseik alapján megismerjék és ahol szükség van, ott segítsenek. Ezt az áldozatkész feladatot a szociális idealizmus teremtette meg, azonban ma már — évtizedek múltán — a szociális gondolat körében, a civilizált népek társadalmának szociálpolitikája alig nélkülözheti ezt az intézményt. Mert ha a helyes irányú és eredményes szociálpolitika: a meglevő szociális bajok megismerése és azok okainak kifürkészése, az orvoslás gyakorlati eljárásának megállapítása, ez a megállapítás egyrészt mind a betegség mind az orvoslás szempontjából egyaránt, az egész társadalomra mutat és annak egyetemes erőit hívja fel segítségül. Rámutat arra, hogy a baj nem egyéni, hanem társadalmi, következésképen kell, hogy az orvoslásban többé-kevésbé az egész társadalom kivegye a részét. Másrészt azt mondja, hogy ez a munka eleven és hatékony legyen, ahhoz a bajok és azok okainak kifürkészése, megismerése elengedhetetlen

feladat. A betegségnek és orvoslásnak ezt az egyetemességet juttatja kifejezésre a settlement intézménye, amelynek gondolata a háború előtti években hazánkban is testet öltött a „Főiskolai Szociális Telep“ intézményében, amely országos szervezetnek első telepe az ország legerősebb ipari centrumában, Újpesten létesült, 1912-ben. Ez az intézmény rá akarja terelni a figyelmet arra a nagyfotosságú tényre, hogy a társadalmi kérdésekkel, a szociális bajokkal és kívánságokkal nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is foglalkoznunk kell. Felhívja a népjólét terén működők és a társadalom vezetőrétegeinek figyelmét arra, hogy idevágó ismereteiket és a társadalom szociális érzékét fejleszteni, gyarapítani kell és rámutat, hogy elsősorban az akadémiai ifjúság hivatott e kérdéseket tanulmányozni, nemcsak azért, mert övé a jövő, hanem azért is, mert természeténél fogva benne legtöbb a fogékonyság, hogy a szociális kérdések okait, állandó fejlődését és változását megértse, kövesse és idővel megoldásukban tevékenyen közreműködjék.

A múltnak az volt az egyik legnagyobb hibája, hogy az ifjúságot úgyszólván a társadalomtól elválasztva nevelte. Az a tudás, amit a fiatal akadémikus kapott, semmiféle vonatkozásban nem volt a társadalmi kérdésekkel, a kor szellemével és ezért az ifjúságban nem fejlődhetett ki a kellő érzék a szociális problémák iránt és ez okból nem is törekedett arra, hogy korunk legbonyolultabb, legnehezebb, de éppen ezért legfontosabb kérdéseivel megismerkedjék és azzal foglalkozzék.

Íme látjuk tehát, milyen nagy az a terület, amelynek feladataira a settlement gondolata rávilágít. Ez a gondolat, amelyről a tényekre alapított önérzettel mondható el, hogy a magyar szociálpolitikában már gyökeret vert, nem egyszerű másolata a külföldinek, mert a gondolat itt hazánkban új erőforrásokra talált és fontos, új, a szociálpolitika fejlődésére nagy-jelentőségű tényekkel gazdagodott.

Ez különösen két irányban nyilatkozik meg. Egyrészt a társadalomtudományok egyetemi oktatásának a settlement munkájával való szerves kapcsolatában, másrészt a szociálpolitika egyetemes jelentőségű természetének a settlement munkájában megnyilatkozó érvényrejuttatásával. A szociálpolitika a létfenntartás erkölcsi, értelmi, fizikai és gazdasági feltételeinek biztonsá-

tását egyaránt a körébe tartozónak ismeri és a magyar settlement mindezeket a feladatokat intézményesen szolgálja: tanács, közbelépés, gondoskodás, vagy a szükség szerint mutatkozó egyéb irányú védelem és támogatás által. Ez a szellemi, értelmi megmozdulás állandó mozgalommá alakul ki a settlementben — a szociális felé. Munkájában rendszert, tevékenységeinek eredményeivel organizációt akar látni a társadalomban és ehhez eszmét, értelmet, fogalmat keres. Ennek az eszmének lényeges jegyei érzékelhetően olyan egységet adnak, amelynek helyessége, teremtő erejében jelenik meg: az élet és a tudomány számára. Ennek megismeréséért mélyen le kell nyúlni a társadalmi élet és társadalomtudomány fundamentális alapjaihoz egészen addig, ahol ebben a munkában a filozófia cseleméivel találkozunk. Ez a megismerés helyes útja, mely a feladatok megismeréséhez és megértéséhez s a helyes cselekvéshez elvezet. Ebben a fogalomban azokat az elveket és elemeket kell megtalálni, amelyek változatlanok és amelyek az egyéni érdeket a közösség érdekével szolidaritásban tartják. Ez az eszme: *a szocializmus eszméje*, mint értelmi fogalom.

Ez az eszme, ha helyesen megértjük, a szociálpolitikában a figyelmet a nevelés feladatára irányítja. Nevelni az embert, hogy a társadalomnak lehetően minden tagja részese legyen a kultúrjavaknak és a magasabb embertípus, a társadalmi ember kinevelése. Módszere: a védelem egyéniesítésének kiépítése, szociális hatások érdekében.

Ebben a társadalmat átszervező munkában nem kétséges, hogy a magyar settlement szociálpolitikájára fontos irányító és kérdéseket megvilágító szerep vár.

Ennek a most megjelenő munkának elvi kérdései már 1918 tavaszán kiszedve, nyomásra készen állottak. Azonban az akkor tervezett nagyobb munkának utolsó íveivel, a közben sürgős szervező munkára nyert megbízatásom miatt el nem készülhettem. Majd a forradalmi idők nehézségei, utána pedig tudományos téren, s a gyakorlati szociálpolitika terén jelentkező lekötöttségeim miatt rendszeres munkáimat csak most adhatom végleg sajtó alá, Az 1917—18-ban már jórészt kiszedett munka most két, egymástól megosztott és különálló részben jelenik meg.

Ezt a munkát Pálffy Sándor gróf emlékének ajánlom. Annak a férfinak, akinek lelkét ezek a gondolatok hevítették és akit ezeknek a gondolatoknak a melege egy egész emberré formált és aki ezeknek a gondolatoknak megvalósításáért élni és dolgozni tudott, s aki a nemzet egész társadalmának javáért való munkálkodásra áldozta életét. Mint a magyar settlement egyik alapítója hitt a gondolat erejében, látta annak a magyar életben gyakorlati erősödését, de teljes kifejlődését már nem érthette meg, mert korán, 1921-ben meghalt, de itthagya az egész férfi emléket az embernek, hogy dolgozzunk a szervezett társadalmi munkától várható szociális hatások érdekében.

I

A mozgalom lényege és eszméi.

„Es ist nicht genug, zu wissen, man muss auch anwenden;
es ist nicht genug, zu wollen, man muss auch thun.“
(Goethe.)

Anya- vagy gyermekvédelmi intézményt, fiatalkorúak pártfogását, munkástanfolyamok, munkásképzés feladatát, tüdő- vagy venereás betegek gondozóját, főiskolai hallgatók szociális munkáját, szóval ezek közül bármelyik intézménynek lényegét, célját, feladatait, a munka módját és eszközeit, ezeknek legalább is nagy vonásaiban, mindjárt megalkotja magának az ember, amint ezek valamelyikének nevét hallja. Ezeknek, miként más egyéb szociálpolitikai intézménynek feladata szembetűnően bennefoglaltatik már annak címéiben. Ennek valamennyinek címe: egyszerű fogalom. Ezek mindegyike valamilyen szociális részfeladatból indul ki, tevékenysége egyedül és kizáróan a címében megjelölt körre irányul. A Szociális Telep tulajdonképpen a társadalom organizációjának a gondolatát fejezi ki. A társadalmat *összefüggésében* nézi és azt tapasztalja, hogy a szociális tevékenységeket és a szociális reformokat nem elég egyik vagy másik irányban kifejteni és azokat megvalósítani, hanem ezt a reformmunkát ki kell terjeszteni a munkás- és általán szegényebb néposztályok összes értelmi, erkölcsi, kedélyi, egészségügyi és gazdasági életviszonyaira, ha a munkásnép emelkedése és ezzel a szociális tökéletesedés terén komoly eredményeket akarunk. Azt is tapasztaljuk továbbá, hogy a társadalmi élet organikus természetének következtében a különböző irányú szociális munka egymással *kapcsolatos* természetű, a különböző irányú tevékenységeknek ki kell egymást egészíteniök; ezért a szociális munkában igazi hatásokat csak úgy tudunk elérni, ha a feladatokat szisztematikus összefüggésükben szolgáljuk. Ez nem azt jelenti, hogy mindent munkába kell venni, hanem csak a cél természete által, elvek alapján

egymással szerves összefüggésben levőket, de az összefüggést rendszeresen átgondolva. A Szociális Telep, tehát ellentétben az előbbi intézményekkel, egyetemesebb irányú elvei által, az egymással szervi kapcsolatban álló intézmények valamennyiét megszervezni törekszik.

Az egyes feladatkörű intézmények arra szervezkednek, hogy a címükben foglalt feladatot ellássák, a jót, a hasznosat vagy szükségeset megtegyék. A Szociális Telep a munka exekutívájában is összetett hatásokra törekszik. Nemcsak ismereteket akar terjeszteni, tanoncokat, munkásokat elhelyezni, a népegészségügyet intézmények útján gondozni, a munkásnépet ügyes-bajos dolgában eligazítani, hanem a társadalmi életre annyira fontos pedagógiai hatásokra is törekszik, valamennyi intézményével a *nevelést*, az ethikai értelemben vett fölemelést akarja a tömegekben keresztülvinni; ezt úgy tudja legjobban elérni, ha olyan intézményekkel fordul a munkás- és általában szegényebb néposztályokhoz, amelyeknek jótékony hatását ezek ismerik és igénybe venni kívánják. De amit nyújtani tud, azt úgy adja, hogy a kötelességtudatban és annak teljesítésében rejlő nagy ethikai erőket — akik abban részesednek — érezzék, megismerjék és magukévá tegyék. Ez a pedagógiai elv annyira lényeges és éltető eleme a Szociális Telepnek, hogy ha ez kiveszne belőle, az egyes intézményeket összetartó és éltető erő sorvadna el vele. Szétesnék az egész, mert élet helyett mechanizmus válnék belőle.¹

Ebből a pedagógiai elvből — ismét ellentétben az egyes feladatkörű intézményekkel — két másik feladat jelentkezik számára. Az egyik, hogy létesülésének helye — elvileg — a priori megvan állapítva. A feladatkörébe tartozó intézmények nem létesülhetnek akárhol, hanem azokat a munkás- és általában szegényebb néposztályok lakta városrészekbe kell *letelepíteni*, hogy a nép mint jó barátot, mint jó szomszédot mindig könnyen igénybe vehesse azokat, és azok is a népnek minden ügyében könnyen segítségére lehessenek.

A pedagógiai elvből eredő másik sajátos feladat, ami címében is kifejezésre jut: ez a *főiskolai* melléknév. Az egyes feladatkörű intézmények munkájának ellátása ott is jórészt az értelmiség

¹ *Iff. Erődi-Harrach Béla*: A Főiskolai Szociális Telep pedagógiai vonatkozásai. (Magyar Pedagógia, 1011. évi december havi füzet.)

vállain nyugszik. Azoknak tagjai mindazt, ami feladatuk körébe tartozik, igyekeznek legjobb tudásuk szerint, lelkiismeretesen teljesíteni. De aztán itt sem mennek tovább. Intézményeinkben a munkát, az egyetemet és főiskolákat végzett értelmiség látja el. Adnak, de azért, hogy ők maguk is kapjanak. Munkájuk közben beható tanulmány tárgyává teszik a társadalmi élet jelenségeit, azoknak összefüggéseit és a maguk köré gyűjtött különböző szakbéli főiskolai hallgatókat részfeladatokkal bízzák meg, munkájukat vezetve és figyelve, bevezetik őket a szociális praxisba, az élet igazi realitásába.

Mindezekből következik, hogy a Főiskolai Szociális Telep összetett, egyetemes irányú feladatot szolgál, fogalma komplex fogalom és jelenti: az értelmiség egyes tagjainak, akik főiskolákon, egyetemeken szociális irányban különös készültséget nyertek, ezeknek a munkás- és általán a szegény nép szomszédságába betelepülő intézetét, hogy annak tagjai ennek a néprtegnek életviszonyait saját és közvetlen tapasztalataik alapján tanulmányozzák, amely irányban segítségükre lehetnek, nekik segítsenek s a segítségnek eszközeit és módjait szociális bajok orvoslása és a társadalmi fejlődés érdekében rendszerbe foglalni igyekezzenek. Az intézet munkatársai a szegény néphez, mint ember az emberhez közelednek, átértve az osztály ellentétek, a társadalom szétszakadozottságának a nemzetre és társadalomra egyaránt káros és veszedelmes állapotát. Nem bízva a szociális problémáknak a zöld asztal mellől való megoldásában, mellőzve a jótékonyág szokásos formáit, amelyek inkább pújává, aláztoskodóvá teszik a szegényt, ahelyett, hogy felemelnék, sokszor demoralizálnak ahelyett, hogy javítanának, az életnélküli szervezetek helyébe a *személyi kapcsolatokat* helyezi. Nem mint hivatalnok, hanem mint barát érdeklődnek a szegény nép minden ügye iránt s amikor adnak, ugyanakkor tudják, hogy ők is kapnak: tudást, tapasztalatot, betekintést az élet nagy összefüggéseibe, az élet igazi mélységeit, az élet realitását ismerik meg. És ezért a tudásért, ennek az igazi emberi értéknek megszerzéseért szívesen hozzák meg azt az áldozatot, hogy arra az időre, amíg a Telepen a munkásnép számára idejüket és képességüket felajánlják, az élet örömeiről, a megszokott kényelemről és szórakozásokról lemondanak.

Ez elvi programunk, Ebben, miként megvalósításában céltudatos, életerős pedagógiai érzék nyilvánul meg, amennyiben minden irányú munkánkban a hangsúlyt következetesen az eleven életre, az élő valóságra, az *emberre* fektetjük. Embert akarunk, a szociális valóságokat megértő, az ideálokat átélő embereket.

Munkánknak ebbe a felemelő realizmusába vetett erős hittel bízunk és dolgozunk a jelenben egy szebb, igazabb, egyetemesebb társadalmi életet élő jövőért. Hisszük, hogy helyes úton járunk s nem lépünk fel megvalósíthatatlan követelményekkel, amikor lelket, bizalmat, bátorságot, az igazságban bizakodó életkedvet, szintetikus' élettartalmat akarunk adni. Ezzel a pedagógiával indulunk munkánkra, ilyet követel tőlünk a mai és a jövő kor szelleme, a magyar népnek demokráciára: a munka és a munkás megbecsülésére — a szó legtágabb értelmében — való nevelése.

De mindezt milyen módon, hogyan kell megtenni? Nem morálprédikációkkal, ami inkább elidegenít, mint vonz, hanem azzal, hogy megismerjük a munkásnép hajlamait, örömét és bánatát, életvilágát, szóval egész életét. A tudást, amit ebben az irányban gyűjteni akarunk, az élet és követelményeinek reális ismeretén keresztül kell magunkévá tenni. Itt mindjárt kitűnik, mennyire nélkülözhetetlen az, hogy aki ebben a munkában részt vesz: tudással, tapintattal, nemcsak érző, hanem gondolkozó szívvel is rendelkezék. Ezért a szociális munkához és annak útján a szociális ismerethez sok szívnek előbb helyes szociális diszpozíciót is kell adni. Az ilyen ember aztán könnyen maga köré tudja csoportosítani az utca gyerekseregét, akiknek részére az intézetben játszó, foglalkoztató kört szervez, s ha betekint a családi életbe, megtalálja az okokat: miért kerül a gyermek az utcára, miért van nevelése elhanyagolva, miért éhezik sokszor, a tüdővésznek penészrózsái miért ülnek ott annyi munkásgyermek arcán, miért nem tud a kisipar embere jobban megállani az élet gazdasági versenyében, miért kell hazánkban annyi gyermeknek elpusztulnia életének hajnalán, s a még sok más miéltre ennek a személyes érdeklődésnek során mindig feleletet talál, miközben a gazdasági és társadalmi problémák egymásután bontakoznak ki előtte. Érdeklődni kezd az iparos- és munkásnemzedék nevelése, testi, szellemi, értelmi és erkölcsi fejlődése

íránt, a munkáslányok- és asszonyoknak a racionális és takarékos életre, családjuk iránti kötelességekre való nevelése iránt, a munkásnép kedélyi szükségleteinek és egészségügyi érdekeinek gondozása iránt. S amikor egyrészt a nagy ürességnek a látása, másrészt ezzel szemben a kötelességeknek nagy tömege az öntudatra ébredt munkatársaknak egész körét hozza össze a Telepen, ezek mindegyike legjobb tudásának és polgári hivatásának megfelelő irányban munkába áll, olyan érzésekkel, hogy nemcsak vállalt feladatának, mint valamelyik osztálynak vezetője, vagy munkatársa megfeleljen, hanem pótolja még azt is, amit mint kötelességet megtenni a társadalom vezető rétegei talán elhanyagoltak.

Munkánkat, minden irányú megnyilatkozásában, a *szocializmus* eszméje szabja meg. Ennek tartalma: a közös célokba helyezett egyéni érdekek a kötelességhez és felelősséghez való viszonyából kialakult társadalmi rend, mely az eszközökben és az eredményekben az *igazságot* (iustitia) fejezi ki. A társadalmi ügyekben és kapcsolatokban az ösztönös egyéni érdek fölött álló rendet akar. Ennek az eszmének normatív ereje tehát az igazságos társadalmi rendben jelenik meg. Ez az eszme a társadalom mindenkori, változatlan és alaptermészetéből fakadó teremtő gondolat; mert a társadalmat belső, alakító erőmei ragadja meg s a szocializmus fogalmának lényegét, magvát nem a társadalmi kapcsolatoknak egyes külső, intézményszerű jegyeiben, vagy ezek hiányában (magán- vagy kollektívtulajdon, a termelőeszközökön vagy a fogyasztás javain is, stb.) keresi, mint ahogy azt általában s még legújabbban is magyarázzák.¹ A társadalomalakító erők — ahogy azt mi látjuk —

¹ A szocializmus eszméjéről és annak tartalmi lényegéről vallott felfogásomat e munkának már 1917. évben kisedett szövegében kifejtettem, úgy, amint az most megjelenik. *Wern. Sombart: Der proletarische Sozialismus* címen 1924-ben megjelent munkájában a szocializmust szintén, mint eszmét fogalmazza meg és annak lényegét nem az adott, vagy követelt társadalmi rend bizonyos intézményeinek elgondolt alakulásában látja, ami minden esetben egyoldalúságot jelentene, hanem az eszmében.

Álláspontomat, Sombart magyarázatával szemben, e munka után „Gyakorlati Szociálpolitika“ címen megjelenő munkának általános részében fejtem ki, ahol a szocializmusról vallott felfogásomnak is részletes magyarázatát adom.

a társas együttélésnek, a társadalmi közösségnek irányt, tartalmat adnak intézményekben, és azokon keresztül megtestesülnek s aszerint, hogy mennyire érvényesülnek a társadalmi rendben, a társadalom szellemét, azoknak az erőknek jegyében többé-kevésbé lekötik. Az érdek, kötelesség, felelősség, szabadság, a társadalmi életnek ezek az alaperői csak a rendben képesek a társadalmi közösséget kialakítani, a társadalomnak tartalmi közösségét, s e közösségnek tartalmát megadni. A társadalmi rendhez való viszonyuk hiánya vagy hiányossága lazítja a társadalomnak egységét. A szocializmus eszméjének rendszere épen azt mutatja meg, hogy milyen a társadalomalkotó erőknek viszonya a társadalom természetes egysége és a társadalmi rend szempontjából, amiáltal a szocializmus eszméje, mint rendszer, mindig mértéke lesz a mindenkori társadalmi rend bírálatának.

A *rend*: az embernek a társadalmi javakkal és intézményekkel, mint az élet reális feltételeivel szemben mutatkozó objektív és a közösség céljainak szempontjából dinamikus viszonya. A közösség önálló részeinek az összességhez való viszonya, szabályozottsága. Ez a viszony külső és belső. Megnyilvánul az akarat irányában és a társadalmi jelenségekben. A rend az a viszony, amit magunk viszünk be a társadalomba és annak jelenségeibe, az igazság védő és szabályozó elve által. A *kötelességek*: szociális megkeretezései, megszorításai a szabadság eredeti állapotának, a mindenre kiható ősjognak.¹ Miként a víznek és a tűznek az őskorban, ezeknek az elemeknek rendezetlen korszakában is megvolt az energiaképességük, az újkor embere, amikor ezeket az elemeket keretek közé helyezte, nem vonta el energiájukat, ellenkezően azok szabályozásával azoknak értékét hatványozta azáltal, hogy a velük való élést célirányossá tette. Hasonlóképpen a kötelességtudat is mindinkább és mind egyetemesebben szabályozza az egyéni érdeket és szabadságot, a társadalom fejlődése érdekében, s a kötelességtudat, fokozódó megnyilatkozásával tulajdonképpen nem tesz egyebet, mint kijelöli és megállapítja az egyesnek viszonyát a társadalom céljaihoz. És elfogadva azt az álláspontot, hogy a kötelességtudat és annak teljesítése az akaratnak nem velünkszületett korrelátuma, hanem annak belénknevelt és kifejlesztett vonat-

¹ E. Laas: Idealismus u. Positivismus. 1884. II. 240. 1.

kozása,¹ a szociálpolitika intézményeiben, miképen a settlement-mozgalomban, a társadalomnak az igazságos társadalmi rend irányában való nevelésére nagyjelentőségű feladatok és területek nyílnak.

De a szocializmus eszméjének jelentősége van az egyesre is. Jelenti számára: a közös célok felismerését, feladatokat, áldozatot, a mechanikus természetű egyéni ösztönös erők, törekvések korlátozását az autonóm egyéni akarat kifejeződésében. Ilyen értelemben nemcsak jelentősége van az egyesre, de ezen az alapon követel is az egyestől: aktív érdeklődést a társadalmi élet igazságos alakulása iránt.

Ereje ennek az eszmének tehát, hogy a társadalom lényeges tényezőit élő egységbe foglalja s az egyes megérti, hogy tevékenységeinek és cselekvéseinek erőt és hatást csak a társadalommal együtt élő, organikus egységének gondolata ad. Megérti, hogy az ember, a társadalmi közösségnek egészséges és az össz cél érdekében jól funkcionáló szerve kell, hogy legyen. Az egyesek tevékenységeiben megnyilatkozó ez a céltudatosság biztosít majd arról is, hogy az egyes kötelességet ismer nemcsak saját maga, hanem a társadalom és ennek következtében a jövő iránt is.

A szocializmusnak ez a felfogása a társadalmi életben lehetőségeket, fejlődést lát. Ez a felfogás azt fejezi ki, hogy nem az ellentétek brutális küzdelme és nem az osztályharc hozza létre — a társadalmak magasabb fejlődési! korát, hanem következetes és céltudatos *reformokra* van szükség, a társadalmi rend újjáalakításához. Ha elismeri is Marx jelentőségét a munkásnép öntudatra ébresztésében, amely elengedhetetlen feltétele volt a munkásnép szervezkedésének s ezzel a társadalom demokratikus kibontakozásának, amely szervezkedésben nagy szociálpolitikai alap gondolatot lát, de nem a Marx-féle értelemben, szervezkedés a harcra, hanem szervezkedés a társadalom közösségében rejlő egységére, a marxizmus fatalista elméleteit, mint gyakorlati lehetőség nélküli tanokat, amelyek a fejlődésnek inkább akadályozói, mint elősegítői nem követheti. A fejlődés nem rideg és megmerevített negációkat, hanem pozitív és szerves *intézményeket* követel. Ebben látja Rodbertus, miként az angol Carlyle,

¹ J. Unold: Grundlegung für eine moderne praktische ethische Weltanschauung. 1896. 201. s köv. 1.

Maurice, Kiugsley, Ruskin, Disraeli is, a jövő feladatait. Ez az irány teremti meg a *szociálpolitikát*, amely a társadalom egységével ellentétes társadalmi érdekeknek intézményes úton való kiegyenlítése, minden társadalmi csoport békéje és szabad fejlődése, szóval az összesség egyetemes jóléte irányában. Épen ezért a helyesen értelmezett szociálpolitikának ki kell terjeszkednie a nép értelmi, erkölcsi, egészségi és gazdasági erőinek gondozására, a materiális jólét mellett épen nem hagyva figyelmen kívül a pszichológiai szempontot, a munkásnép értelmi és erkölcsi színvonalának az emelését. Csak ez az egyetemes irányú fejlődés vezethet el a munkásnépnek ahhoz a jólétéhez, amely megfelel jelentőségének, hivatásának, az összesség érdekében kifejtett munkája szociális értékének, és elvezet majd a munkásnép olyan értelmű emancipációjához, amely a munkásnépnek a társadalmi rendbe való teljes beilleszkedésével egyértelmű.

A múltban ezek a mozgalmak mindig alulról törtek elő és erőszakkal szántottak maguknak medret. Korunkban az értelmiségnek vannak itt nagy feladatai, hogy minden irányú élethivatásban tudással és értelemmel, a kötelességtudatban gyökerező munkás akarattal egyengesse a fejlődés útjait. De ehhez a sok esetben tapasztalható tudatlanságát, tájékozatlanságát, bűnös közönyét és önző életfelfogását kell kiküszöbölnie és ezeknek sivár, kikérgesedett helyébe, élettől duzzadó kultúr munkát kell tenni. Ehhez nevelésre van szükség, hogy már a főiskolai hallgató megtalálja ismeretszerző tanulmányai közben azok gyakorlati kiegészítését, a tanulmányait végzett ember részére pedig legyen olyan munkahely, ahol ezirányú tudását és tapasztalatait tökéletesíteni, kiegészíteni, munkásságát a közösség céljainak érdekében folytatni tudja. A magyar settlement-mozgalom (Főiskolai Szociális Telep) a szociális-nevelésügy, szociális-egészségügy, munkásügyek s az általános népvédelem elméleti és gyakorlati kérdéseire kiterjeszti munkakörét, ezekben az irányokban tapasztalati anyagot gyűjt, tanácsot és felvilágosítást ad, javaslatokat, tervezeteket készít és ezekben a kérdésekben tudományosan is értékelhető munkásságot fejt ki. Habár gyakorlati irányú munkájában sokszor a munkáságnak csak egy-egy rétege felé fordul és munkásságának motívuma sok esetben a karitás, mégis intézményeinktől s az azokat összefoglaló intézettől a *szociálpolitikái jelleg*et elvitatni nem lehet

mert figyelme, gondoskodása — azok végcélját tekintve — minden esetben az összességre irányul, minden, még szinguláris intézkedésével is a társadalom nagyobb csoportjainak vagy rétegeinek szükséghelyzetét tartja szem előtt, azt akarja enyhíteni, azon akar javítani. Tehát eminenter szociálpolitikai célokat szolgál, mert valamely munka, vagy tevékenység részleteződésének megítélésében nem egy-egy motívum határoz, hanem a finis operis, a tevékenység objektív célja, miért is, bár a karitatív jótékonyság és népjóléti munka sok esetben találkoznak s egymást kiegészíthetik, jellegük szerint mégis különböző tevékenységek. Ahol azonban a szociálpolitika célja helyesen van meghatározva és az a feladat gyakorlati szervezésében is érvényre jut, ott a szociálpolitika, ha a differenciálódott tevékenységekben a figyelem vagy intézkedés esetenként talán a népesség egy-egy kisebb csoportját vagy rétegét érinti is, ez az intézkedés a valóságban, értékében mégis a *társadalmi összcélok* felé irányuló politika lesz.

A társadalomnak az a rendje, amelynek külső vagy belső viszonyaiban jelentkező okok nem teszik lehetővé a társadalomnak akár minden rétege, akár valamennyi tagja számára az emberi és kulturális létet, vagy annak kifejtésében akadályokat, nehézségeket támasztanak és ha ez az ellentét, vagy a lehetőségek egyenlőtlenségének érzése széles körben öntudathoz jut, megjelenik: a *szociális kérdés*. Ez tulajdonképpen mozgalom, törekvés, az adott viszonyoknak a korszellemnek megfelelő és az összesség céljainak irányában való objektív szabályozására, rendezésére. És amikor napjainkban ilyen természetű mozgalmaknak mind szélesebb hullámaikat érezzük, ezek a mozgalmak nem évszázadok kulturális fejleményeinek megszüntetését vagy kiküszöbölését célozzák, hanem a letűnt század új gazdasági tartalma keresi magának a jogi, gazdasági és társadalmi rendnek azokat a kereteit, amelyekben megfelelően elhelyezkedni és továbbfejlődni tudna, így értelmezve a szociális kérdést, az mint a jelenkor nagy kulturális problémája jelenik meg előttünk és valamely vonatkozásában minden embert kell, hogy foglalkoztasson, aki a társadalomnak mint élő tagja akar beilleszkedni ebbe a nagy organizmusba. Ez alól ma már senki nem vonhatja ki magát, annál kevésbbé az egyetemi fiatalság. A jövő nem azt várja tőlük, hogy az élet hömpölygő árját a nagy

országút mellől nézzék majd, hanem a tömegek közé menve álljanak annak élére s tudással, tapasztalattal, a szív és lélek vonzó és megnyerő nagy erejével vezessék a népet a kötelességek és szabadság útjain. Azt követeli tőlük az élet, hogy az ifjaknak legyen erejük és bátorságuk férfiaknak lenni. Ezek nagyobb feladatok, mint amit csupán könyvekből és teóriákból meríteni lehetne. A többmunka kötelessége — anyagi és szellemi téren — az, ami feléjük kiált. A legújabb kornak ezt a kulturális követelményét a világháború, az emberek millióinak pusztulása még érezhetőbbé tette. Egyrészt a nagy embervesztés okozta hiány a munkaerőben, másrészt az anyagi és erkölcsi kultúra értékvesztéseinek pótlása, nemkülönben a háború alatt erőteljes evolúción keresztülment korszellem támasztotta feladatok fokozott, eddig nem ismert munkateljesítményt várnak valamennyiunktől, elsősorban az értelmiségtől, ha korunk követelményeinek meg akarunk felelni. Ahhoz, hogy az egyetemi ifjúból kész ember váljék, a sikeres vizsgákon kívül, többet vár tőlük az élet. Ismerje alaposan a gazdasági és társadalmi élet legfontosabb jelenségeit, legyen körültekintése égető napikérdéseinkben, legyen gyakorlata a munkásnéppel való érintkezésben, általában ne legyenek idegenek előtte azok a kérdések, amelyek népünk vezetőinek szellemét szüntelenül foglalkoztatják. Más szóval, ismerje azt a kort, amelyben él.

A munkamegosztáson felépült társadalmi munkaközösség mai korában, amikor egyesek és nagyobb csoportok együtt, egymás szeme előtt, egymás kezébe dolgoznak, összehasonlítva a munkásfiatalság életét — amely reggeltől késő estig szakadatlan munkával telik el poros műhelyekben, zakatoló gépek lármájában — az egyetemi fiatalág köréből sokak életével, akik éveken át tétlen semmittevással, életcélok nélkül, henyélve töltik napjaikat, az örömök hajszolásába belefásult kedélyük az élet nagy összefüggéseit, nagy koncepcióját megértem nem tudja, rossz néven vehetjük-e akkor a munkásnéptől, ha irigykedő felháborodással azt kérdik: és ezek legyenek a mi vezetőink, sorsunk intézői? Reformok kellenek ide és az ifjúság készségének is meg kell nyilvánulnia, nehogy egyszer kényszerrel reformáltassanak meg ezek a viszonyok. Csak az az értelmi fiatalág szerezhethet magának tekintélyt, amelyik korának szenvedését és küzdelmét felismeri,

magába fogadja, a mindennapi élet apró-cseprő ügyei mellett az élet nagy mozgató erőit nem veszíti szeme elől, megérti korát, amelynek lobogó zászlajáról ez a fogalomná vált két szó izzó betűkkel világít reánk: szociális kérdés!

De vajjon összeegyeztethető-e ez az *egyetemi tanulmánnyal*, annak lényegével és munkájával? Az egyetemnek, mint a felsőbb, magasabb tanulmányok intézményének lényegében, ma bizonyos ellenmondás foglaltatik. Az egyetemen a tudományt Önmagáért, tudósok képzéséért művelik s ugyanakkor számos hivatás előkészítő intézményeképen is szolgál. Az egyetem munkájának eme két, egymásnak látszólag ellentétes iránya közül talán az utóbbi látszik olyan természetűnek, amellyel a gyakorlati szociális tapasztalatok és tanulmányok, a hivatásra való tökéletesebb előkészítés szempontjából kapcsolhatók lennének. Ha azonban egyrészt az egyetemen folyó munka irányai mellett figyelmünket az egyetem tulajdonképmen feladatára fordítjuk és azt abban jelöljük meg, hogy annak feladata, hogy a tudományjn keresztül előkészítsen, ráneveljen a hivatásra, másrészt ha a gyakorlatnak, a tapasztalatnak, következésképpen az élet szociális összefüggéseibe való betekintésnek intellektuális értékét figyelembe vesszük, akkor a főiskolai ifjúság gyakorlati munkája sikeresen beilleszkedhetik — mondhatnánk — a tudományok egyetemébe, miért is a szisztematikusan végzett, gyakorlati szociális munka különösen ma, a szocializmus korában, a felsőoktatásügy integráló részének tekinthető. Mert ha nem is fogadjuk el a gyakorlati tapasztalatnak, mint az igazi, a tiszta tudás forrásának Mill-féle értelmét, mégis a tapasztalás, a szemlélet, főként a szociális élet jelenségeinek megfigyelése és tapasztalati megismerése, tudásunknak tartalmát szélesbíti, megismerteti velünk a létező viszonyokat, állapotokat, azoknak összetételét, gondolatainknak tartalmát ad és képessé tesz már az összehasonlítások alapján is a közelebbi vagy távolabbi jövőben a célirányosabb cselekvésre. S ha a kontemplatív munka mellett az ahhoz kapcsolódó, az azt kiegészítő tapasztalati megismerésnek ezt az intellektuális értékét elismerjük, akkor ennek jelentőségét, az ifjúságnak gyakorlati szociális munkáját nemcsak a praxis, a les hommes d'action-ok számára ismerjük el, hanem a tudományt önmagáért művelők számára is, mert ezeknek kutatásait, tanulmányait emberi és

szociális vonatkozásokban kiszélesíti, egyetemesebbé teszi. Előbbiek iparszerű szaktanulmányainak lendületet, tudományos idealizmust ad, utóbbiaknak szélesebb körű, gyakorlati tartalmat s mindkét esetben az egyetem tudományos céljait szolgálja, ahhoz illő, mert az egyetemi tanítás nemcsak könyvekből meríthető absztrakciókkal, tanokkal foglalkozik, hanem a tudománynak az emberekre, az életre vonatkozó megismertetésével. Nem száraz, életnélküli ismeretanyagnak egyszerű felvétele és felhalmozása, hanem az értelmi és szellemi erőknek harmonikus gyarapodása, belülről eredő kialakulása, nem az ismereteknek sokasága és gyűjteménye, hanem egységes, organikus egész, nem töredékek és foszlányok, hanem egységes, zárt világnézet és életfelfogás az, amelynek megszerzésére az egyetem az ifjúságnak a legbecsesebb alkalmat nyújtja. Csak az ilyen munka ad célt és tartalmat, komolyságot és kötelességtudást az egyetemi ifjúság életének. Nem teológusokat, jogászokat, filológusokat, historikusokat, matematikusokat akar az egyetem képezni, hanem lelkészeket, bírákat, közigazgatási tisztviselőket, nevelni tudó tanárokat, a betegségeknek sokszor szociális okait is megértő orvosokat, gazdákat, mérnököket és kereskedőket, akik lelki harmóniával illeszkednek bele választott hivatásukba, azzal az élő elhatározással, hogy megteremtsék azt a jobb világot, amelyet a jó akaratot hivatásában szüntelenül közlő és megnyilvánító jobb ember biztosíthat, a nemzet haladását és fejlődését szolgáló nagy munkának. Ennek az egyetemi ifjúságnak, mint nagyobb szellemi és értelmi munkára készülő ilyen embereknek képzésével foglalkozó professzorok aztán nemcsak tudósok, hanem nevelők is. Nevelők abban az értelemben, hogy telítsék az ifjúságot eleven idealizmussal, az eszményekben bízó nagy hittel, erkölcsi energiákkal, hogy a képek és képletekből, számok és adatokból, törvényekből és tételekből, fogalmakból és tanokból az élet meleg és szerető megértése, önmagukban való nemesítése és kialakítása származzék, az élet plasztikája kiemelkedjék.

Ha ezt a kérdést gyakorlati szempontból nézzük, a feladat három irányban mutatkozik. Mindenekelőtt a *tanulmányok* során; azokkal kapcsolatosan és azoknak kiegészítésképpen ráterelni az ifjúság figyelmét, érdeklődését, tanulmányait a társadalmi jelenségekre, a környezet viszonyaira, gondolatvilágára, amelynek

szükségessége alól egy hivatás sem vonhatja ki magát. Ehhez mindenekelőtt módszeres irányításra és vezetésre, a szükséges ismereteknek, tudományos anyagnak megismertetésére és legelső-sorban a tudomány területének áttekintésére van szükség, ami a vonatkozásokat és kapcsolatokat érteti meg az ifjúsággal. Az ilyen irányú munka a tanulmányok további folyamán az önálló munkára és gondolkodásra, vizsgálódásra és önvizsgálatra serkenti majd az ifjúságot. Itt ezzel az első feladattal összefüggésben reá kell mutatni azokra a fontos *nevelésügyi feladatokra*, amelyek a társadalom szolidaritásának eszméje alapján az értelmiségre, úgyszólván kivétel nélkül minden hivatásban várnak. A harmadik — és az ifjúság nevelésének szempontjából — legfontosabb feladat, a munkásnéppel való *közvetlen érintkezésre*, kapcsolatokra, intézményes alkalmakat szervezni. Az érintkezés módjára nézve feltétel, hogy ez az érintkezés az ifjúsághoz illő nemes stílusban történjék. Nem leereszkedően, hanem magához emeléssel akar a viszonyokon javítani, elismerésével annak, hogy embertársainkkal vagyunk együtt, az ő ügyük iránt érdeklődünk és nemcsak nekik akarunk segítségükre lenni, hanem velük érintkezve, mi magunk is tökéletesedni, emelkedni akarunk.

Ezek a szociális munkaalkalmak olyan *intézetben* szervezhetők meg a legcélrányosabban és legeredményesebben, amely a szociálpolitikai feladatok és intézmények szerves csoportját gyűjti össze telepén, hogy a változatos feladatok egyrészt lehetően valamennyi hivatásbeli ifjú szociális munkája számára tanulmányaikat kiegészítő alkalmat adjanak, másrésztől a különböző hivatásoknak — sokszor azon belül is jelentkező — a munkamegosztáson alapuló elkülönülése elkerültessék és a hosszabb-rövidebb időközökben tartott közös értekezleteken, megbeszéléseken, jelentések, munkálatok és javaslatok megtárgyalásában — szakszerű vezetés mellett — együtt legyen az értelmiségnek minden későbbi hivatásköre, hogy egymás tevékenységének, felfogásának megismerése tágítsa, szélesítse valamennyiük horizontját és megértsék a különböző szempontok összeegyeztetésének szükségességét a társadalmi élet egységes fejlődése érdekében. Legyen alkalmuk az őket érdeklő kérdések elvi és rendszeres megismerése mellett, gazdag szakkönyvtár igénybevételével, betekinteni és tájékozódni a kérdés irodalmában. Legyen alkalmuk a tennivalók és szükségelt

intézkedések együttes megbeszélésére. A szociális környezet tapasztalati megismerésére, amely utóbbi alkalmak megmagyarázzák nekik az alsóbb néposztályok testi, szellemi és erkölcsi elkorcsosulásának okait: a hiányos táplálkozást, nyomorúságos, zsúfolt lakásviszonyokat, a vérbajokat, a gümőkórt és iszákosságot. Adjon továbbá alkalmat az intézet a munkássággal való gyakori érintkezésre; a különböző tanfolyamokon való részvételre. Az ifjúsági körök szervezésére, munkásságuk segítésére. A munkástestnevelésnek, munkás-sportnak minél szélesebb körben megkedveltetésére. A szociális egészségügy intézményeinek gyakorlati megismerésére. Szóval, legyen módja az ifjúnak a népelet jelenségeibe közvetlenül betekinteni s a szociális segítségnek és kötelességeknek megismerésére, amiknek közelébe ilyen szociálpolitikai intézet hiányában talán soha nem juthatna. S amikor az ifjú ebben a *szociális munkakörben* komolyan tevékenykedik, ez részéről nem sport, nem dilettantizmus, hanem méltó megértése korának.

Két körülményre kell még itt reámutatnunk, amelyek a főiskolai ifjúság szociális munkájának nagy nevelő hatása mellett szólnak. Az egyik az egyetemi szüneteknek kitöltése hasznos munkával, a másik a tapasztalatok, megfigyelések feldolgozása. Sokan kifogásolják a hosszú egyetemi szüneteket, mert ezek az ifjúságot henyélésre, semmittevésre szoktatják. Hogy ez sok esetben így van, ezt aligha vonja valaki kétségbe. Azonban, ha a hosszú egyetemi szünetek okát keressük, ennek igen komoly célját abban találjuk, hogy legyen a főiskolai ifjúnak elegendő ideje a tanulmányi félévek alatt szerzett ismereteknek feldolgozására. S ha már most az ifjú, az évente két ízben rendelkezésére álló hosszú szünet jó részét arra használja fel, hogy évközben professzoraitól szerzett elméleti ismereteit a szociálpolitikai intézet által nyújtott gyakorlati munkakörben kiegészíti, elmélyíti, nem olyan munkát végzett-e, amellyel nemcsak szabad idejét a leghasznosabban kitöltötte, hanem ismereteit a saját és embertársai irányában a legértékesebb módon bővítette. Azonban nem mindig csak a lustaság az oka a szünetek elhenyélésének vagy kellő ki nem használásának. Valóban kevés ifjúnak adott meg, hogy csendes kis munkaszobája legyen, ahol könyvekkel, tanulmányának egyéb eszközeivel tölthetné szabad idejét. A szociálpolitikai intézetben mindezt teljes mértékben meg-

találja az ifjú, hogy komoly törekvéseiben az intézet itt is segítségére legyen.

Az ifjúság szociális munkájának csak úgy lesz értéke, ha az nem a külsőségek körül marad, hanem, ha az a szociális élet viszonyainak gondos megfigyelésével és tanulmányozásával jár. Ezért szükséges az ifjú irányítása, munkájának kijelölése és a feladat területének körülhatárolása; nem kevésbé, hogy észleléseiről, megfigyeléseiről, munkájának eredményéről időnként jelentések alakjában beszámoljon. Munkájának írásos feldolgozása elősegíti azt, hogy a vállalt feladattal gondos lelkiismeretességgel, tőle telhető körültekintéssel foglalkozik, tapasztalatait több szempontból vizsgálat tárgyává teszi, miáltal minden esetben alapos kis tanulmányt végez, ami kiváló pedagógiai mód a gondolkodás koncentrációjára, az elmélyedésre, az esetlegesnek a lényegestől való különválasztására. A munkának ez a módja ráneveli az értelmiség fiatal tagját arra, hogy az életben ne csak nézzen, hanem lásson is.

Vegyen részt ebben a szociális munkában ne csak a fiatal közgazda és szociálpolitikus^{ak}akikhez talán legközelebb fekvőnek látszik a szociális kérdés, hanem a jogász, lelkész, orvos, bölcsész; mérnök, filológus — természetesen nemre való tekintet nélkül —, mert ezek mind egyenlően érdekelve vannak korunk nagy feladataiban. Amint a munkásfiatalság vasárnap délutáni tanítása, szórakoztatása nem a fiatal pedagógusnak kizárólagos előjoga, a fiataikorúak erkölcsi védelme nem külön a jogászé, azonképen a munkáscsaládok látogatása, a népbetegségekkel kapcsolatos egyéb szociális bajokkal való foglalkozás nem lehet egyedül az orvostanhallgatóknak fentartva. Ezért hát felhívásunk a szociális munkára valamennyi főiskola ifjúságának szól, amint eddig a munkásifjúság vasárnap délutáni tanításában, az ifjúsági körök, tüdőbeteggondozó, munkaközvetítő, foglalkoztatóműhely, fiataikorúak erkölcsi védelmének munkájában képviselve volt a főiskolai tanulmányok minden fakultásának ifjúsága.

Ha munka közben a körülmények úgy hozzák, hogy munkásokkal kerül össze az ifjú, ettől ne húzódozzék, hanem bocsátkozzék velük beszélgetésbe. Hamarosan azt tapasztalja majd, hogy ezeknek az embereknek gondolkozásához mind közelebb férkőzik, akik viszont azt érzik, hogy az értelmiségnek ismét egy olyan tagjával vannak együtt, aki megérti helyzetüket.

Ez a tudat büszke önérzettel tölti el majd őket. S na beszéd közben nem csinál titkot belőle, hogy politikai álláspontjukat, vagy elvi alapjukat nem is osztja mindenben, ez egymás megértésének nem lesz akadálya. A gondolatok és érzések kicserélése mindig értékes és nem kevésbé üdvös dolog más felfogású emberekkel találkozni, idegen eszmék világába beleképzelnünk magunkat, idegen vérmérsékletre figyelemmel lenni. Emellett ezekkel az emberekkel való érintkezés a néplélek olyan ismeretét szerzik meg számára, amely semmi más úton meg nem szerezhető.

A szociális munka során a nagyvárosi társadalomnak egyes rétegeiben beláthatatlan mélységű morális szakadékokra is bukkanhatunk, amilyenél nyomorúságosabbat és gyakran ijesztőbbet elgondolni sem lehetne s ugyanakkor, mint az égbolton derengő, új életet hozó napsugár kél föl az értelmi és erkölcsi erőknél segítő, türelmes érdeklődése, nevelő munkája, mely a szeretiét palástját borítja rá azokra a kínzó sebekre, amelyeket az élet zordonsága tépett a szegény ember testén, lelkén. Kétkedhetünk-e ezek után, hogy az ilyen figyelmes, átélő és megértő munka az értelmi fiatalság benső életének árját más irányba — a szociális felé hajtja? És ennek a munkának ez a legmaradandóbb és legértékesebb eredménye. Erős szociális átszövődésű lelkület, tetterős akarat, amelyek az értelmi fiatalságnak szellemi és erkölcsi életét együttesen áthatják és uralják, ez végső célja szociális mozgalmunknak. S ha ez a törekvés mind szélesebb körben megnyilvánul, hálásan köszönti majd a munkásnép az értelmiségnek azt az igyekezetét, ha intézményekkel és rákészült tudással őket otthoni, saját körükben felkeresik, hogy helyzetüket helyesen megértsék és méltányolják; mert csak azok lehetnek később a népnek vezetői, akik ezzel a néppel szemben vállalt köteleességeiknek tudatában vannak, és ez a köteleességtudás lesz az, amit akár mint a törvényhozás tagja, akár mint tisztviselő a zöld asztal mellől később épen úgy, mint az orvos és lelkész is a legszélesebb körben üdvös eredménnyel hasznosíthat.

Ezen az alapon megértjük most már, miként kapcsolódik bele ez a munka és ezen a téren végzett komoly tanulmányok az egyetem feladatkörébe. Az intézet a szociális feladatok ellátását csak szakjában akadémiaileg képzett, hivatását tudományos és gyakorlati vonatkozásaiban megértő egyénekre bízhatja, sőt a

tanulmányaiban levő fiatal értelmiségtől is megkívánja, hogy na nem is kész emberek, gyakorlati szociális érdeklődésükkel mindenestre lépést tartson egyetemi tanulmányuk, mert ez, az a forrás számukra, ahonnan azokat a rendszeres ismereteket meríthetik, amelyekre a munka közben szükségük van. Viszont intézményeink, a későbbi hivatásaira előkészítő és obszerváló laboratóriumok gyanánt szolgálnak, ahol az élet gazdasági és szociális mechanizmusába betekintést nyerhetnek. Az együttes és tervszerű munka nemesebb törekvéseiket fejleszti, az ideális lelkiület erősödik bennük, tapíniát, kitartás nevelődik beléjük, ami tanulmányaikra, azok befejezésére csak serkentően, gyümölcsözően és így jótékonyan visszahat. Ezért, ha ezek a főiskolai szociális telepek, vagy azoknak a helyi viszonyok által indokolt bizonyos intézményei valamennyi egyetemünk és főiskolánk mellett létesülhetnének, ezáltal tulajdonképpen a magyar egyetemek szoros kapcsolatba jönnének a nemzet életével. Ezek a szociálpolitikai intézmények a szociális és gazdasági viszonyok szisztematikus tanulmányozásának központjai lennének. Megismerve ezekben ennek a szociálpolitikai mozgalomnak alapelveit, szembetűnik annak erős *személyi jellege*. Annak intézménye, mint eleven organizmus jelenik meg, amilyen csak életközösségből fejlődhetik s nem lélek nélküli szervezetből. Ez az életközösség s az abból kifejlődő eleven organizmus tulajdonképpen a szocializmus eszméjének megtestesítő kísérlete. Itt, ebben az intézetben, s annak különböző intézményeiben az értelmiség eleget tesz a szocializmus követelményének; nem akarja a munkás és általán szegény néppel szemben fennálló kötelezettségét pénzzel megváltani, hanem értelmét, lelkét, egész életét viszi bele a kötelesség teljesítésébe. Gyakorlati embereket képezünk a szociális reformokra, akik személyes tapasztalatok alapján megismerik a visszasságokat s dolgoznak azok megszüntetésén. Olyan emberek olyan embereket, akik minden félénkség nélkül gázolnak át az osztályellentétek szakadékain, lelkes szeretettel közvetítenek az előítéletek szétoszlatásán s a jelen szociális küzdelmeit közös emberi ideálokban akarják kiegyenlíteni, abban a tudatban, hogy a demokráciának fel nem tartóztatható haladása veszedelmet jelent, ha nem párosul azzal a népesség széles rétegeinek művelődése és nevelése.

II.

A magyar settlement-mozgalom története.

A társadalmi mozgalmakat az idő kényszerűsége teremti meg. Amit az idők változó folyama az adott korszakban követel, az mint sürgősen megoldandó feladat jelentkezik és intézményes alkotások életrehívásában testesül meg. Ezek az intézmények létrejöhetnek olyan módon, hogy azok szervezői a társadalmi életviszonyokba való intuitív betekintéssel meglátják a szükségelt teendőket, és a tevékenységeket összefoglaló intézmények létesítésével a mozgalmaknak irányt és keretet adnak. De létrejöhetnek olyan módon is, hogy a társadalmi mozgalmakat irányító korszellelem, egyes csoportok tudatában bizonyos tevékenységek kezdeményezésére, intézmények létesítését eredményező munkásságra vezet és akkor ezek az intézményes alkotások többek munkájának összetételéből alakulnak ki, a szerves munka eredményének tekintendők. Bármelyik módon történjék is a kezdeményezés, mindkettő a korszellemben, a kor eszméiben találja meg magyarázatát és jogosultságát. A cél mindkét módozat mellett egyazonos: a társadalom evolúcióját elősegíteni, annak medrét, kereteit megalkotni. Azonkívül a kezdeményezés módozatainak ez a különbsége tulajdonképpen csak a kikezdésre vonatkozik, a feladatok keresztülvitelében már nem mutatkoznak ebben az elkülönülésben, mert mihelyt valamely társadalmi eszme egyéni kezdeményezés útján gyakorlati kifejezéshez jut, keresztülvitelében azt megértő, továbbfejlesztő munkatársakra van szüksége. Viszont társadalmi csoportokban, testületekben jelentkező megértése a feladatoknak, egyéni szervezést, irányítást követel.

A Főiskolai Szociális Telep létesülésének magvát tulajdonképpen az a tudományos és gyakorlati munka teremtette meg, amelyet Kolozsvárt az erdélyrészi jogászoknak és társadalmi kérdésekkel foglalkozó szakembereknek az Erdélyi Múzeum-Egyesület

jog- és társadalomtudományi szakosztályába való tömörülése rövid néhány év alatt eredményezett. A szakosztály munkássága megnyilvánult egyaránt az elmélet és a gyakorlat terén anélkül, hogy e két irány egyensúlyi helyzete bármiképpen is megzavartatott volna, s e párhuzamos munka tekintetében talán egyedül állt az összes azonos szakú hazai egyesületek között.¹ Elve volt a szakosztálynak, hogy a tudományos munka és a gyakorlati alkotások a körülöttünk alakuló élet kívánalmaihoz; illeszkedjenek. Gyakorlati téren életerős elevenséggel egyik szociális alkotás után a másikat szervezte. Már három évvel megalakulása után: az iskolán kívüli oktatás kolozsvári szervezete, a néphivatal, az Erdélyi Pártfogó-Egyesület, a tüdőbeteggondozó-intézet jelzik e téren munkásságát. Ezzel a szervezkedéssel egyidőben, egyik-másik gyakorlati szociális intézménnyel szerves összefüggésben jelentkezett Kolozsvárt a főiskolai ifjúságnak a társadalmi kötelességekre ébredése, ráeszmélése. Ezek a szociális munka közben jelentkező kölcsönhatások, a munkában résztvevők intellektuális és etikai erejét tovább fokozták, az erőknél lendületet adtak, amelynek eredményeképpen 1909 karácsonyán megjelent az „Egyetemi Szociális Telep“-nek első tervezete.

A tervnek nagy szociális kihatását munkatársaink mindegyike átérezte, megvalósítását — hogy az értelmiség, szociális kötelességének megfelelőbb teljesítésére felkészülhessen — szükségesnek jelentették ki, de ugyanakkor éreztük azt is, hogy nagy koncepciójú embernek kell jönnie, aki ennek az összetett feladatnak lényegét megérti és az eszme gyakorlati kibontakozásához a reális eszközöket biztosítani akarja és tudja. A megvalósítással nem kellett sokáig várakoznunk. Zichy János gróf akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter, aki az intellektuális képzés mellett a közoktatásügy egész területén a nevelés feladatát és a szociális pedagógiát tette kormányzati programjának egyik alapelvét, megismerve a tervet, átlátta annak nagy kultúr-szociális jelentőségét, megbízást adott az általa kijelölt keretekben a terv kidolgozására, s hogy a munkálatokat siettesse, a mozgalom élére megnyerte Pálffy

¹ A szakosztálynak 1906. évben történt megalakulásától, annak az oláh uralom alatt történt megszűntéig elnöke: Farkas Lajos dr., a kolozsvári egyetemnek nagytudományú és közéleti tevékenységben gazdag munkásságú professzora volt.

Sándor grófot, aki a fiatakorúak erkölcsi védelmének ügyét elsőnek szervezte meg hazánkban. Pálffy Sándor grófot, a kriminál-pedagógia terén elért eredményei és a külföldi rokonintézmények ismerete predesztinálták, hogy kezébe vegye a szervezés irányítását és vezetését. A telep létesítésének helyéül Budapest jelöltetett meg; tekintettel egyrészt az itt élő munkásnép nagy számára, másrészt a társadalmi tudományok a budapesti egyetemeken és főiskolákon voltak legerősebben képviselve s ha az intézmény kapcsolatba hozatnék az egyetemmel, az első kezdeményezés itt mutatna legmegfelelőbb tapasztalatokat; továbbá a budapesti főiskolai ifjúság nagyobb csoportjai, a tanulmányaikat kiegészítő szociális munkára már akkor szervezkedőben voltak, tehát joggal számíthatunk rá, hogy egy ilyen intézmény körükben is megértéssel találkozik.

A mozgalom feladatait, azok eszközeit és a munka módját ismertető tervezet megbeszélésére Pálffy Sándor gróf 1911 január hó 25.-ére értekezletet hívott össze.¹ Ezen az értekezleten az előadói javaslat alapján a következő főbb kérdések kerültek megbeszélésre: 1. A tervezett szociális telepen különböző, de egymás munkáját kiegészítő szociális intézmények szerveztessenek. Mindenik rész, amikor feladatát megfelelő önállósággal fejt ki, ugyanakkor valamennyi egymással integrálódva hozzájáruljon a kijelölt általános célhoz: a munkásnép és értelmi fiatalság tagjainak szociális neveléséhez. 2. A telepen összegyűjtött intézmények, hatásuk természetére nézve kétfélek: olyanok, amelyek a fiatal értelmiség intellektuális és szociális felfogására hatnak fejlesztően és olyanok, amelyek elsősorban gyakorlati szociálpolitikai érdeket szolgálnak. 3. Az intézmény szervezésének módja és működésének megosztása osztályok, vagy csoportok szerint. A gyakorlat közben, vagy azzal kapcsolatban jelentkező kérdések megvitatása, kidolgozása. 4. Az intézménynek az egyetemekkel való kapcsolata. Létesüljön lehetőleg minden egyetemi városban,

¹ Az értekezleten résztvettek: gróf Pálffy Sándor, gróf Zichy János, vallás- és közoktatásügyi miniszter, Balogh Jenő államtitkár, Bernát István, a Gazdaszövetség igazgatója, Földes Béla és Glattfelder Gyula egyetemi tanárok, Jancsó Benedek, az iskolán kívüli oktatás ügyeinek miniszteri referense és ifj. Erődi-Harrach Béla akadémiai tanár, mint előadó.

elsősorban Budapesten.¹ A budapesti intézetnek Újpesten való elhelyezését magyarázó körülmények. 5. Az intézménynek rokon jellege az angol és amerikai *Universities' Social Settlement*-ekkel. A tervezett intézmény nem egyszerű másolata, vagy átültetése az angol Settlementeknek; különbözik ezektől, hogy széleskörű gyakorlati szociálpolitikai feladatokat is szolgálni akar, továbbá, hogy tapasztalati eredményeit tudományos irányban is feldolgozza, vagy a szociális fejlődés érdekében önálló javaslatok alakjában hasznosítani akarja. Létesítésénél a Settlementeken kívül figyelembe vétetett a brüsszeli *Sólvay-intézet* munkássága, továbbá a németországi „*Sozialistische Bewegung*“ (főiskolai ifjúság szociális mozgalma) tevékenysége. Tehát az intézmény nem ideológiák ki nem próbált kísérletezése, hanem a viszonyok által teremtett, átgondolt, gyakorlati téren bevált alkotások alkalmazása, amelyeknek gyökerei hazai viszonyokból sarjadtak² és fejlődésük során, hogy biztosabb alapokon dolgozhassunk, vizsgáltattak meg a külföldi tapasztalatok próbakövén. Ifj. Erődi-Harrach Béla *előadói javaslata* és az ahhoz fűződő határozatok a következőket tartalmazzák:

„Gróf Zichy János, vallás- és közoktatásügyi miniszter úr sokszoros és világos tanújelét adta, hogy az értelmi képzésben mind az erkölcsi, mind a szociális elemnek minél fundamentálisabb és szélesebb körben való érvényesülésére súlyt helyez, hogy oktatásügyünkben az erkölcsi nevelésnek preponderanciájával az iskola is bekapcsoltassék a modern élet világába, amennyiben az iskolának eddigi tanító, oktató és reánk csupán külsőleg ható szerepe mellett ezután arra is neveljen, amire az életnek igazán szüksége van: az élet mélységeivel, az erkölcsi élet nagyságával ismerős, jellemzilárd, energikus egyénekre. Oktatásügyünkben ez — a szó valódi értelmében vett modern irányú fejlődés, bázisa annak a mélyen tisztelt értekezlet előtt ismert tervezetnek, amelyhez most az előadói jelentést hozzáfűzni szerencsém van.

Budapest befolyása az ország közéletére általánosan ismeretes. Ez teszi szükségessé a fővárosban kultúrintézetek emelését, ha gyakran nagy áldozatok árán kell is azt megtenni. Ez a

¹ A továbbfejlesztésnek ebben az irányában is történtek azóta intézkedések, vidéki főiskolák városaiban egészségügyi intézmények és ezzel kapcsolatban a szociális pedagógia feladatainak szervezésére.

² Lásd Erdélyi Múzeum-Egyesület jog- és társadalomtudományi szakosztályának működése és intézményei, nemkülönben a budapesti egyetemi ifjúság szociális mozgalmi.

főváros egyik külső periferiáján létesítendő kultúr-szociális intézet azonban vidéki jellegű is lenne egyszersmind — mindenekelőtt hatásában — mert a fővárosban tanuló vidéki egyetemi és főiskolai hallgatókat és orvosi, jogászi, tanári vagy egyéb irányú gyakorlataikat itt végző ifjakat is magához vonzaná, akik visszatérve vidéki otthonukba, emelkedettebb erkölcsi és szociális érzéket vinnének magukkal, amely az intézetben végzett munka és ott töltött idők közben finomult. A magyar nemességnek ez a még fel nem épített otthona ezután épen az értelmiség és a tehetősebb középosztályban még több talentumot mutatna hajlandónak korunk és az emberiség fontos problémáival foglalkozni s hatással lehetne annak a sok értékes latens erő mobilizációjának a megindulására, amely fajunkban rejtve szunnyad.

Az intézmény első gondolata, hogy nemzeti társadalmunk életében fontos szerepet teljesítő, de szétszórta működő, pedig tulajdonképpen konvergens szociális intézmények egy gyűjtőtelepen egyesíttessenek s ott egymással mintegy szerves egységbe kapcsolóssanak olyan módon, hogy mindenik rész, amikor megfelelő önállóságban működik, ugyanakkor a többivel közösen és együttesen az általunk kijelölt általános célhoz: a munkásnép és értelmiség fiatal tagjainak neveléséhez hozzájáruljon s ugyancsak módot és alkalmat adjon tudományosan is értékelhető munkásság kifejtésére (pl. munkásháztartásra vonatkozó adatok, a szegényügy rendezésénél felhasználható tapasztalatok és gondolatok gyűjtése, a tudóvsz jogának előkészítésére stb.).

Az eredeti tervezetben következő intézmények vétettek fel: L Oktatás. II. Munkásolvasó. III. Néphivatal. IV. Munkaközvetítő. V. Munkásszálló. VI. Népfürdő. VII. Fiatalkorúak erkölcsi védelme. VIII. Tanoncotthon. IX. Munkáslányok esti otthona. X. Iskolás-gyermek napközi otthona. XI. Dispensaire. XII. Népszerű szociális iratok kiadása és terjesztése. XIII. Vezető ifjak otthona. XIV. Könyvtár.

Bár kívánatos volna a tervezetet egészében megvalósítani, mégis a kezdéssel járó nehézségek, egyes intézmények költségeiből és mégis kisebb jelentőségű volta, s hogy már az előkészületek ideje alatt egyik tervbe vett intézmény a tanoncotthon, az állam és Károlyi László gróf áldozatkészsége folytán megvalósult, mindezek amellet szólnak, hogy egyelőre a következők vétessenek fel a megvalósítás tervébe: I. Oktatás. II. Munkásolvasó. III. Néphivatal. IV. Munkaközvetítő. V. Fiatalkorúak erkölcsi védelme. VI. Dispensaire. VII. Népszerű iratok kiadása és terjesztése. VIII. Könyvtár. IX. Otthon.

Mint hogy ezek a program esszenciális alkotó részeinek tekinthetők és létesítésüknek nemcsak elvi, de anyagi nehézségei sincsenek, a szerves összefüggés és a célok sikeres szolgálata

érdekében ezeknek együttes megvalósítását hangsúlyozni szükségesnek tartjuk.

A munka a szükséghez képest megfelelő számú bizottságban végeztetnék, mint pl. oktatásügyi, szociális-egészségügyi és munkás-jóléti bizottságok.

Ezeknek vezetői időnként közös értekezleteket, megbeszéléseket tartanának, hogy tevékenységeik közben szerzett tapasztalásaikról beszámoljanak s megbeszéljék, hogy a gyakorlati és elméleti munkásságnak milyen irányban való fejlesztése, alakítása kívánatos a cél szolgálatának állandó és eredményekben minél sikeresebb biztosítására.

Az eközben gyakran jelentkező, vagy pedig a működési körbe tartozó és felvetett filozófiai, etikai, pedagógiai, szociális, gazdasági, kriminológiai, szociálhigiéniai kérdéseknek megvitatására, a könyvtárral kapcsolatos szemináriumi előadóterem szolgálna. Ez alkalmakra az intézményen kívül álló szakférfiak is meghívhatnának.

A munkának ez a rendszeres és átgondolt terve adhatja csak meg az intézetnek azt a jelentőséget, amelyet az értelmiség és a munkásság életében, a társadalmi közösség érdekében betölteni akar. A felvett intézmények mondhatnánk kétféle természetűek: 1. olyanok, amelyek az értelmiség gondolkörét, erkölcsi és szellemi világát szélesítik és fejlesztik, mint az oktatás, néphivatal, fiatakorúak erkölcsi védelme, dispensaire, népszerű iratok kiadása, a könyvtár, az otthon, a közös értekezletek; tehát szociálpedagógiai intézmények, amelyeknek az értelmiségre vonatkozó pedagógiai hatásai az eredeti feladatnál még szinte erősebbek, és 2. olyanok, amelyek fontos szociálpolitikai érdeket elégítenek ki: munkác-olvasó, néphivatal, munkaközvetítő, fiatakorúak erkölcsi védelme, patronage, dispensaire.

Ezekből a szempontokból következik ennek a Telepnek helyi meghatározottsága is, amelyet megállapít egy másik kedvező körülmény, hogy Újpesten, az intézmény céljára PáliFy Sándor gróf közbenjárására Károlyi László gróf adománya folytán, 560 négyszögöl nagyságú terület, vagy e terület forgalmi értékének megfelelő alapítvány (körülbelül 12.000 korona) áll rendelkezésre. Ha nem lehetetlen, de mindenesetre költségesebb és félsiker lenne ez intézményt először máshol felállítani. A sok közreműködő miatt is olyan központ kell, ahol tudomány és élet együtt van, vagy legalább is könnyűszerrel egybekapcsolható.

Talán kívánatos mellékesen azt is megjegyezni, hogy a tervbe vett intézmény háttérében az angol „University Settlementek“ állanak, amelyeknek szervezetét és üdvös hatásait előadó az elmúlt években több hónapot töltve azokban, közvetlen tapasztalások alapján ismert meg. Emellett a gondolat más nyugat-európai intézményen is keresztülszűrődött, alkalmazásánál azonban

a hazai viszonyok vétettek alapul. Az eredeti terv, amíg az a mai formájában kiképződött, Pálffy Sándor gróf vezetésével lényeges átdolgozáson ment keresztül.

Az alapítás és fenntartás költségei, a sok tekintélyes intézmény mellett sem nagyok és nem összehozhatlanok. Közepes számítás szerint a fenntartás költsége évenként kitenne 60.000 koronát, amelyből — 250—300.000 koronát építkezésre számítva — 16.000 korona évi amortizációra fordíthatnák.

Ez a szükséglet az egyes tárcákban rendelkezésre álló hitelek segélyeiből teljes fedezetet nyerne, amihez nincs még hozzászámítva az intézménynek a munkásoktól várható, bár minimálisan megállapítandó, egy összegben mégis jelentős bevételei (a Telep munkás-tagjainak klubszerű tagdíjai).

Távol áll tőlünk a fentebb kimutatott összegnek parlamenti megajánlását kérni, mert a fedezet állandó főévé: a terheket már meglévő alapokból és egyes tárcáknak ilyes intézmények támogatására megszavazott hiteléből fedezni.

Ennek a gyűjtőtelepnek előnyei sokfélék: szociális gondoskodás, nevelés, búvárlat, amelyek ma már mind viharos, mind nyugodt időkben szükségesek.

Az itt előadottak alapján a következő javaslatot van szerencsém a mélyen tisztelt értekezlet elé terjeszteni:

1. Kérje fel az értekezlet a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ő Excellentiáját, a jelentésben kitüntetett szociális intézmények támogatására, amelyhez építési terv készítendő és annak megvalósításához azonnal hozzá kell fogni, mihelyt a szükséges segélyek biztosítva lesznek.

2. Kérje fel az értekezlet a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ő Excellentiáját továbbá arra is, hogy az intézet számára szükséges és a kultusztárcához tartozó anyagi támogatást, évi 16.000 korona építési segélyt, a kultúrházak alapjából legyen kegyes biztosítani, hogy amint az szükségessé válik, kiutalása kérhető legyen.“

Gróf Zichy János, vallás- és közoktatásügyi miniszter szíves örömmel áll segítségére a tervbe vett intézetnek, amelynek erkölcsi, szociális és általános kulturális jelentőségét teljesen osztja, azt magáévá teszi és kész a maga részéről a tőle kért segélyt és erkölcsi támogatást megígérni. Az anyagi támogatás mértékét egyelőre egy 300.000 koronás kölcsön évi annuitásainak összegében, évenként 16.000 koronában állapítja meg, azonkívül a szükséghez képest az iskolán kívüli oktatás alapjából is szívesen támogatja az intézményt. Ajánlja, hogy egy részletes és lehető pontosan kiszámított költségtervezet készíttessék.

Földes Béla professzor ajánlja: 1. hogy az intézmény kapcsolatba hozassék az egyetemmel, a jogi, szociális és gazdasági

oktatásnak mintegy klinikája legyen; 2. terjesztessék ki az intézmény munkaköre a mezőgazdasági munkáskérdésre, esetleg vidéki expositúrák létesítése által; 3. olyan kurzusok alapján, amelyek az intézmény telepén pénzintézetek, gazdasági vagy kereskedelmi egyesületek, mint az OMGE, a Gyáripárosok Országos Szövetsége munkájának előmozdítására rendeztetnek, ezek alapján ezektől a szervezetektől alapítvány volna kérhető.

Balogh Jenő, vallás- és közoktatásügyi államtitkár ajánlja, hogy: 1. szűkebb keretben induljon meg az intézmény munkássága; 2. két irányban aggodalmi vannak: nem támaszt-e majd a Telepen egyesítendő egyes intézmények felállítására feltékenységet olyan egyesületek részéről, amelyeknek hasonló szociális intézményei már vannak, mint pl. a fővárosi jogvédő-egyesület irodája, másrészt a magyarországi munkások szakszervezkedése nem akadály-e arra, hogy a munkások olyan intézményeket, mint amilyen a tervbe vett, látogassanak, igénybe vegyenek?

Glattfelder Gyula professzor a tervbe vett intézmény gondolatát mindenben osztja, csupán az irányban látja a tervezetet kissé optimisztikusnak, hogy az Otthon tagjaitól szállásuk és ellátásuk fejében egyenként évi 600 korona várható lenne.

Pálffy Sándor gróf ez esetre bizonyos számú alapítványi hely létesítését tartaná célszerűnek. Emellett, ha az intézmény az egyetemmel kapcsolatba hozatnék, ajánlja, hogy azok az egyetemi hallgatók és főiskoláikat végzett fiatalemberek, akik az intézmény körébe tartozó szaktanulmányokat óhajtanak külföldön végezni, lehetőleg külföldre szóló tanulmányi kiküldetésük előtt a Telepre, vagy Telepekre küldessenek, hogy ott gyakorlati tapasztalatokat szerezhessenek és ilyen módon külföldi tanulmányútjuk gyümölcsözőbb legyen.

Ezt az indítványt Földes professzor is pártolandónak mondja.

Jancsó Benedek, vallás- és közoktatásügyi miniszteri referens nem lát nehézséget a munkások szakszervezkedésében, amint azt az Erzsébet-Népakadémia és a munkásgimnáziumok körében tett tapasztalások is megerősítik.

Ajánlja, hogy amint az intézet konkrét munkaterve végleg kialakul, az újpesti munkásegységek vezetőivel az megbeszéltesse, hogy megismerjék az intézetnek a munkások érdekeire vonatkozó jelentőségét.

Ifj. Erődi-Harrach Béla tanár kifejti, hogy a létesítendő intézmény már meglévő egyesületeknél vagy intézményeknél jogosult feltékenységet nem támaszthat egyrészt, mert a létesítendőnek egyetemes céljai vannak, egyesítve magában a kulturális, szociális és pedagógiai feladatokat, s amennyiben egy-két olyan intézménye is lenne, aminő vagy ahhoz hasonló a fővárosban már volna, azokat nem azért létesíti az intézet, hogy a már meglévőkkel versenyre keljen,

hanem, hogy célja érdekében a konvergens feladatok egészét szolgálja. Másrészről a létesítendő első telep Újpesten állíttatnék fel, amelynek munkás- és szegény népére a főváros hasonló intézményei amúgy sem terjednek ki számottevő mértékben.

Hogy a munkásszervezetek mennyire nem idegenkednek az érdekükben felállított különböző intézmények igénybevételeitől, arra csak a főváros VIII. kerületében felállított Tüdőbeteggondozó-Intézetet említi, amelyet évenként 8—9 ezer ember keres fel, akiknek javarésze szakszervezeti munkás.

Ezután azt a kérdést kellett tisztázni: milyen alapon és minő formában létesüljön az intézet? Erre vonatkozóan az a nézet alakult ki, hogy:

társadalmi szervezete legyen és egyesületi formában létesüljön.

Balogh Jenő államtitkár ajánlja, hogy Erődi-Harrach Béla, Földes Béla professzorral egyetértően, készítse el a szervezeti szabályokat és február hónap végével alakuló ülés tartassék.“

Az intézmény szervezetének előkészítő munkája közben arról győződünk meg, hogy az intézmény működési területe sokkal szélesebb és másjellegű, mint amely egyesületi formába beilleszthető volna. Mindenekelőtt sokkal *szabadabb*, olyan értelemben, hogy az intézet és intézményeinek munkatervét nem lehet minden részletében előre meghatározott zárt keretek közé illeszteni, bizonyos előre meghatározott feladatok szolgálatára összevonni. Célja *egyetemes*, közhasznú, mert nem az egyesülést alkotó tagok egyéni érdekének szolgálatára alakult és nem egyesek közvetlen segélyezésére létesített karitatív jótékonyági intézmény, hanem az összesség egyetemes jólétét szem előtt tartó intézmény, amely érdeket: a társadalom egyes csoportjainak, vagy éppen rétegeinek nyomorúságát részben enyhítő, részben kiküszöbölő, nyilvános jellegű intézkedésekkel és intézményekkel előmozdítani igyekszik. Ezeknek a feladatoknak keresztülvitele olyan jelentékeny *anyagi feltételhez* van kötve, amit a tagok anyagi hozzájárulása — már pedig az egyesület anyagi erejének ez a főforrása — biztosítani nem képes.

Ez okokból tehát az egyesületi forma helyett más alkalmasabbat kellett választani s ezt az állami alapítású *autonóm intézeti* (Institút) — alapítványi — jellegben találtuk meg. Ez, a kijelölt célnak és feladatoknak szolgálatára alapított zárt testületi intézmény. Tevékenységét, annak eszközeit egyedül és kizáróan a cél érdekében és a cél által megszabott elvek keretében, szabad elhatározással választja és alakítja. Állandóbb jellegű megbízással

működő tagjai, a vállalt kötelességet az egyesületi formánál fokozottabb, a szolidaritás felelősségével látják el. Az intézet, amelynek léte nem a tagok változó elhatározásától, nem azok múltó érdeklődésétől függ — mint az egyesületnél —, állandóbb és eredményesebb munkásságot fejthet ki.

Ezeket az érveket, amelyeket a közoktatásügyi miniszter által Földes Béla professzor elnökségével kinevezett hat tagú előkészítő-bizottság¹ egyhangúlag képviselt, Zichy János gróf közoktatásügyi miniszter, az 1911. évi április hó 25.-ére összehívott értekezleten szintén magáévá tett s a szervezet kidolgozására ebben az értelemben adott megbízást.

Az intézmény tehát, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszter főfelügyelete alá tartozó, állami alapítású *autonóm szociálpolitikai intézet* szerepel. Működését az osztályok szervezik. Ezeknek belső és szakügyeit az illető osztályok tanácsában vitatják meg. Ezeknek a tanácsüléseknek előadója az illető osztályok vezetője és az osztály körén belül alakult csoportok vezetői. Az intézet tagjai: működő, alapító, pártoló, tanácsstagok és tiszteletiek.

Kormányzását nyolc tagból álló igazgatósága, elnökei és igazgatója intézik. A budapesti tudományegyetem mindegyik ff.kultáaa és a műegyetem az igazgatóságban egy-egy, összesen öt taggal vannak képviselve. A közoktatásügyi minisztérium felsőoktatásügyi osztályának mindenkor fönöke hivatalból tagja az igazgatóságnak. *Vagyoni eszközei:* az állami költségvetésben megállapított évi rendes hozzájárulás, alapítványok és adományok, pártoló tagdíjak, az intézet munkástagjainak tagdíjai és segélyek. Az intézet létesítése és fentartása eddig legnagyobb részben állami pénzen történt; s ha Magyarországon, ahol a társadalomban nagyobb magánvagyonok — úgy, miként az nyugaton és Amerikában észlelhető — eddig fel nem gyűjtettek és ennek következtében az államra nehezedik csaknem valamennyi közhasznú feladatnak anyagi terhe, a jövőre vonatkozóan mégis kívánatosnak tartanánk, hogy az alapítványokat tevők érdeklődő figyelmét az intézet nagy céljai el ne kerüljék és akár az intézet, akár annak egyes intézményei számára teendő hagyományokkal

¹ A bizottság tagjai voltak: Elnök: Földes Béla. Tagok: Mihályfi Ákos, Jendrassik Ernő, Medveczky Frigyes, Rejtő Sándor professzorok és Jancsó Benedek vallás- és közoktatásügyi minisztériumi referens.

segítsék hozzá, széles kihatású kulturális és szociális munkánkat nagyobb eredményekhez; ugyanekkor a kor szellemének legmegfelelőbb emléket állítanának nemes szándékuknak.

Bár intézményeinket a munkások ingyenesen vehetik igénybe, mégis részben azért, hogy önérzetüket az ingyenes szolgáltatások ne gyengítsék, másrészt, hogy a munkásságot testi és szellemi jólétük közös erővel történő előmozdítására is tömörítsük, szervezzük és ezzel az önkéntes szociális biztosításnak eszméjét neveljük bennük, továbbá, hogy az intézetet és az abban gondozott érdeket a magukénak tekintsék, amelynek fentartásához ők is hozzájárulnak, az állandóbb alkalmazású munkásoktól szívesen vesszük, ha azok hetenként tízfilléres befizetéseikkel az intézet céljainak eléréséhez hozzájárulnak, természetesen anélkül, hogy bárki legkisebb hátrányát is érezné annak, ha tagdíj fizetésére nem vállalkozik. Tüdőbaj, venereás fertőzés — sajnos — bármelyik munkáscsaládban könnyen jelentkezik s ekkor az illető családtag, esetleg az egész családnak természetben segélyezésével milyen áldásos támaszt nyújt nekik intézetünk; a laboratóriumi vizsgálatokra bármelyik munkásnak szüksége lehet, a néphivatal tanácsa sok munkás baján segített már eddig is, miként valamennyi intézményünk a munkásnak lehetőén minden bajában segítő kezet nyújt. Erre biztosítják magukat hetifizetéseikkel a munkások, mert a tagdíjából befolyt összegek ismét közöttük, azaz a soraikban észlelt bajok enyhítésére, az ő körükből, saját maguknak e feladatra megválasztott bizottsága által osztatnak szét, az Intézet cs.,k a szak-szerű javaslatot teszi meg, s minél nagyobb az ilyen módon befolyt összeg, annál több jót lehet tenni a segítség terén. Nem a munkásnép összetartozásának tudatát, a szervezkedés szükségességének belátását fejleszti és emeli-e ez az önkéntes tagdíjfizetés is anélkül, hogy a munkásra legkevésbé is érezhető terhet helyezne?

Az *intését vagyona*, alapítványi vagyon — és ezáltal van legjobban megóva az intézet maradandó jellege — a vagyon használása tekintetében az intézet a szervezetben megállapított feladatoknak megfelelően szabadon járhat el.

ítéljük meg ezek után az állam szerepét ennek a szociálpolitikai intézetnek létesítésében. Láttuk azt, hogy a szociális munkának mindinkább kidomborodik köteletség! jellege, amelyet a jótékonyság filléréivel és az egyesületeknek gyakran tapasztalható

dilettantizmusával a korszellem követelményének megfelelően ellátni nem lehet. És amint az állam a szociálpolitikai alkotások terén életrehívta a munkásbiztosítást, a szociális egészségügy terén szervezi a gondozó-intézeteket, a gyermekvédelemnek különböző intézményeit létesíti, úgyszintén sok más egyéb szociális alkotást, úgy létesítette ezt az intézetet, hogy egyrészt a rendszeres szociális munkának gyakorlati telepe és tudományos intézete legyen, másrészt mindazok a társadalmi erők, amelyeknek az egyetemes emberi érdekek megvalósítása felé törekvő szociális mozgalmakban szerepük van és lehet, intézményes munkában megnyilatkozzanak és szerveződjenek s ebben a munkában begyakorolva, onnan az élet változatos területeire kihelyezkedjenek. Nem elég fontos feladat ez arra, hogy az államnak, nagy feladatainak körében, ezzel foglalkoznia érdemes, épen a mai korban, amikor a társadalmi mozgalom rendkívül gyorsan fejlődik és sebesedő sebességgel tör előre, hogy mindazt a jót és jogot, amit a társadalom felsőbb és szűkebb köreiben élveznek, ennek a lehetőségét minél több, lehetőén minden emberrel közössé tenni elősegítse? És nem egyenesen kötelessége-e az államnak, épen napjainkban, hogy amikor az értelmiség fiatal tagjára évszázados álmukat szemükből kidörzsölni kezdik, az új generáció szociális idealizmusának megmozdulását észrevétlenül ne hagyja, hanem intézményes alkalmaknak létesítésével az ébredő ethikus erők mobilizációját és azoknak a jövő nagy feladatainak munkálására törekvő szervezkedését elősegítse?

Ennek a feladatnak tett eleget az állam akkor, amikor gróf Zichy János közoktatásügyi miniszter, közéletünk néhány vezető egyénisége és nagy szociális látókörű professzorok által körvonalozott szociálpedagógiai feladatok megoldására 400.000 koronát a közoktatásügyi tárca terhére az intézetnek biztosított, hogy központi épületét ebből a pénzből felépítse.

A Közgazdasági Egyetem létesítésekor 1920-ban, a Főiskolai Szociális Telep igazgató-tanácsa, figyelemmel azokra a nagyjelentőségű célkitűzésekre, amelyeket az új Egyetem a társadalmi és közgazdasági tudományok művelése és az új nemzedékek ezirányú képzése tekintetében maga elé tűzött és amelyeket a benne megjelent erőkkel szolgálni képes lesz, az igazgató-tanács elhatározta, hogy az Intézetet és az abban szervezett szociál-

politikai munkát felajánlja az Egyetemnek, hogy abba az Intézet önálló alapítványként, de a munka és a célok szolgálata szempontjából szervesen bekapcsolódjék. Az új Egyetem ezt a felajánlott csatlakozást és bekapcsolódást ezen az alapon elfogadta s az meg is történt.

A Főiskolai Szociális Telep keretében szervezett szociális mozgalom vezetőségét ebben az elhatározásában a következő tármás szempont vezette:

1. tudományos és gyakorlati alapon képzett szociálpolitikusok nevelése;
2. az Intézetben megszervezett szociális mozgalom objektív szellemének biztosítása;
3. fejlődésének hozzákapcsolása a tudomány fejlődéséhez.

Ha ennek a mozgalomnak eszmei tartalmát tekintjük és azt mérlegeljük, úgy nem kétséges, hogy szociális értékének mennyire feltétele az Egyetemmel való szerves kapcsolata: a szociális munkához ideális lelkület kell s ez leginkább a fiatalemberben, különösen az akadémiailag képzett fiatalemberben található fel; ezzel a szociális mozgalommal fogalmilag összefüggő nevelési célzat is ezáltal biztosítható a legcélrányosabban. nemcsak a széles néprétegek számára, hanem a társadalom felsőbb rétegeinek szociális átnevelésére is. A szociális munka tervszerű kifejtésére és továbbfejlesztésére nélkülözhetetlen az adatgyűjtés, felvételek eszközlése és ezek rendszeres feldolgozása; az adatgyűjtés és feldolgozás pártatlansága, elfogulatlansága így látszik legjobban biztosítva; objektív elvi és elméleti ismeretek szerzése, fentartása és gyarapítása, a szociálpolitika elméleti és gyakorlati fejleményeiről állandó tájékozódás; a mozgalom társadalmi értékének függetlenségre van szüksége, a politika változó irányainak és pártjainak hatásától és befolyásától; a mozgalom munkájának az eredménye organizációt és rendszert kíván, a szociális problémákra vonatkozó ismereteknek és a különféle szociálpolitikai feladatoknak bizonyos elv szerint keresztülvitt elrendezését. Ez a rendszer vezet reá azután a szociálpolitikai munka módszerének kérdésére, tanulmányozására és annak fontosságára, ami szintén csak objektív tudományos munka és ennek gyakorlati kapcsolatokkal való kiégésítése mellett lehetséges; az Egyetem nemcsak tudományos

képzést nyújt, hanem a különböző élethivatások ellátására szükséges szakismereteket is közvetíti, jelesül a Közgazdasági Egyetem a közigazgatási és szociálpolitikai igazgatás jövő tisztviselőit is képezi, akiknek rendszeres szociálpolitikai ismeretekre nélkülözhetetlen szükségük van; az ilyen módon szerzett rendszeres ismeretek és az ezekkel rendelkező tisztviselők emelik majd a közigazgatás és az igazságszolgáltatás színvonalát. Népszerű és tudományos kiadványok közrebocsátásával, tisztultabb és egészségesebb közvélemény alakul ki az eddig jórészt ismeretlen szociális világról és mindezt egybevetve, ennek a szociális mozgalomnak kifejtett egyetemi kapcsolataiból a társadalomban élő lelkiismeret lesz.

Szociális mozgalmunk ezirányban való kibontakozásának helyességét jelentős módon igazolja többek között egy újabban megjelent kiváló angol munka is,¹ amely Angolország akadémiai kiindulású szociális mozgalmainak eddigi eredményeit áttekintve, ennek a mozgalomnak jövőre vonatkozó feltételeivel foglalkozik. Bár Angolországban a settlement-mozgalom már több, mint 30 éves múltra tekinthet vissza és eredményei megnyilatkoznak az angol szociális közszellem egészséges kialakulásában, mégis tulajdonképpen a világháború tanulságai mutattak rá Anpolországban is arra, hogy a népjóléti ügyek fokozottabb mérvű és megfelelő eredményű ellátása, rendszeresen képzett szociálpolitikusokat kíván meg. A szociálpolitikai képzés jelentőségét a kormány kifejezte azzal, hogy a settlement-mozgalom munkáját kapcsolatba hozta az egyetemekkel, mert éppen a népjóléti ügyeknek a háború alatt történt rendszeresebb megszervezése igazolta azt, hogy azok a szervezetek mutatkoztak nagy eredményeknek, amelyeknek támasza vagy a szisztematikus egyetemi képzés (London), vagy a rendszeres gyakorlati munka (Birmingham, Bristol) volt. Miután az angol kormány a rendszeres szociálpolitikai képzést nemcsak az egyetemet végzett emberekre, hanem a szociális munkát ellátó nem egyetemi képzettségű egyénekre is szükségesnek tartja, akiket az egyetem nem iktathat kebelébe, ezeket a szociálpolitikai tanfolyamokat az egyetemek felügyelete alá helyezte, azok élére az illető egyetemek tanáraiból és a közigazgatás első szakembereiből álló vegyes bizottságot állított. Ezeknek a tanfolyamoknak vezetése, irányítása és munka-

¹ *E. Macadam: The Equipment of the Social Worker. London, 1925.*

terve tudományos rendszer szerint alakul. Ezt a változást az angolok úgy jellemzik, hogy az eddigi három évtized munkája a *gyakorlat* jegyében folyt le és most jön a fokozott erőt és eredményt biztosító *rendszer* kora. Ezeknek az egyetemek mellett szervezett iskoláknak, azaz tanfolyamoknak hármias célja van:

1. hivatásszerű kiképzése azoknak, akik szociálpolitikai szolgálatba vagy az igazgatásnak azokba az ágazataiba mennek, amelyek szociális kapcsolatnak;

2. közérdekű politikai, közgazdasági és szociális kérdésekben rendszeres előadások az érdeklődők számára és magasabb tanfolyamok azoknak, akik ez irányokban már felelős állásokban vannak;

3. a társadalmi és gazdasági jelenségeknek rendszeres vizsgálata.

Ezzel a ténnyel az angol felfogás kiemeli a feladatának megfelelő ellátására képessé és hivatottá teszi a szociálpolitikust, akinek az élet legbonyolultabb viszonyait, kapcsolatait kell megértenie, amihez rendszeres tudományos ismeret, tapasztalat, áttekintés és tapintat kell. Medikusnak, mérnöknek, vegyésznek, fizikusnak, tanárjelöltnek, klinikák, műhelyek, laboratóriumok, képzőintézetek és gyakorlatok állanak rendelkezésére, hogy tudását, ismereteit biztos alapokra helyezze, csak éppen a készülő szociálpolitikus számára ne legyen gyakorlat, ez ne tudja mely utakon kell a kérdések rendezését keresnie? Egyedül a tudományos képzés, amit tankönyvek és kézikönyvek adhatnak, erre a nagy feladatra való hozzákészülésre és annak a korviszonyok által megkövetelt ellátására nem elég, mert ezen a módon erre a feladatra, csak

hiányos ismereteket lehet szerezni.

A jövő szociálpolitikusanak munkaterületre van szüksége, mely kapcsolatot teremtsen a tudomány és élet között. A feladatok helyes megítéléséhez és szolgálatához a tudomány fogalmakat, eszméket és eszményeket ad s az ismeretek rendszeres egészét; viszont a gyakorlat az életbe való betekintést segíti elő és felveti az eleven eseteket, amelyek a vizsgálódó kutatás előtt a maguk változatosságában és sokféleségében felvonulnak. Egy ilyen amfibikus szervezet reámutat azután arra, hogy a szociális kérdések orvoslása nem filantrópia, hanem szociálpolitika, amelynek megértése és szervezése nemzeti életfeladat.

Ebben a fejlődésben találjuk meg arra a kérdésre is a választ, amit az angol settlement-mozgalom kiváló ismerője, Picht felvetett: hogy mik ennek a mozgalomnak a jövőre vonatkozó kilátásai?¹ A mozgalom tulajdonképeni feladata, hogy a személyiséget, annak erejét, bevigye a szociális munkába, az ettől várható belső átalakulások és szociális hatások érdekében, ami mindkét oldalon kívánatos. Ez a várt hatás és ennek következtében a társadalmi felfogás nagy átalakulása nem is maradt el. Épen ezért nem kell a settlement-mozgalom alap gondolatában a mozgalon tartósságának kétségességét is megállapítani, azért mert túlnagy, csaknem heroikus követelményeket támaszt az egyessel szemben s mert a mai társadalom békéjét nem egyéni hatásoktól, hanem csak rendjének megváltozásától várhatjuk. Tény, hogy az annyira bonyolulttá lett társadalomban a szociális problémán nem egyes kevesek belső átalakulásával érhetünk el komolyan számbavehető eredményeket és szociális változásokat, de nem is ebben van a settlement-mozgalom igazi értéke, hanem abban, hogy munkájának eredményével hozzásegítette a társadalom lelkiismeretének széles körökben való felébredését a szociális irányban. Az állam, társadalom és az egyes kötelességeket ismert fel s ma már ezeken a kötelességeken intézményes úton sokan és hivatásszerűen dolgoznak. Ezt a munkát kell most az ismeretnek és az értelemnek ebben az irányban való kiművelésével és szociális diszpozíciók felkeltésével eredményessé tenni és ebben az irányban van a settlement-mozgalomnak és e mozgalom intézményeinek újabb nagy jelentőségű feladata. Fentartva természetesen mindazt, amit a tapintat, baráti közeledés, társas kapcsolatok ápolása stb. kérdésében fentebb, a mozgalom ieltételeiképen kifejtettem. Ez a szellem s az annak erejével intézményesen is megnyilatkozó tevékenység, majd a társadalmi rendet is megmozgatja és közelebb viszi annak alakulását az igazságosság felé.

¹ *Dr. Wem. Picht: Toynbee Hall und die englische Settlement-Bewegung. Ein Beitrag zur Geschichte der sozialen Bewegung in England. Archiv für Sozialwissenschaft u. Sozialpolitik. Ergänzungsheft IX. Tübingen, 1913. 111. s köv. 1.*

III.

A munka.

A szocializmus eszméjében dinamikus erőt és gondolatot találtunk mind az egyénre, mind a társadalomra. Ennek az eszmének dinamikus ereje, amikor hozzásegít a modern szociális probléma megmagyarázásához és megértéséhez, egy új problémát is felvet: miképen kell az embert és pedig lehetőén minden embert, ebbe a modern korviszonyok folytán komplikáltabb szerves gazdasági és társadalmi életbe bevezetni, mintegy be-
neveléssel annak tagjává tenni? A szocializmus eszméje épen arra világít reá és azért küzd, hogy a társadalmi fejlődés ne csak a gazdasági ható erőknek legyen alávetve — amint a kapitalisztikus társadalmi rendben nem, azonképen a jövő társadalmi rendjében sem — azaz a társadalom rendjében ne a gazdasági erők mechanikus hatása jusson kifejezésre, hanem a társadalmi rend az igazságosság egyetemes érvényrejutásával alakuljon ki, az okosság, az értelem szerint legyen a társadalom berendezve. Ezért, a társadalmi nevelésnek céljai közül sem rekesztjük ki a gazdasági célokat, sőt azokat is belefoglaljuk a nevelés általános feladataiba, de nem tekintjük egyedüli célnak. Az emberi kultúrának elemei között megtaláljuk a gazdaságot, azonban a gazdaság nem egyetlen és meghatározó tényezője sem a műveltségnek, sem a társadalomnak. A célszerű és tervszerű hatások egész sorozatára van szükség, hogy az ember képessé váljék a társadalomban és annak kultúrjajaiban való tudatos részvételre. Ezeknek a kultúrjavaknak tudatosan érzett hiánya az, ami a szociális problémát a modern ember világában megteremti. Ezekben a kultúrjavakban való részesedés és részletetés tehát a feladat, mind az egyén, mind a társadalom szempontjából. Segíteni, vezetni, nevelni kell tehát az emberek széles rétegeit, hogy a műveltség javainak objektív értékelését magáévá

tudja tenni, ami tulajdonképpen egyértelmű a kultúrába való lényeges bekapcsolódással, mert az egyén ezeknek a javaknak magáévá tevésével vesz tényleg részt a társadalom szellemi és gazdasági életében és kapcsolódik bele ebbe a közösségbe szervesen. A műveltség objektív javai: a társadalommal, annak természetével célvonalozásban levő javak, amelyeknek jelentősége az egyénnek, mint a társadalomtól különálló egyesnek szubjektív (belső pszichológiai) értékelésétől független; ez azonban nemcsak, hogy ki nem zárja, de magában foglalja ezeknek a javaknak az egyeshez, mint a társadalom tagjához való viszonyát, amelynek értéke nem az egyes által önkényesen aprecióált módon alakul ki, hanem azért tartozik a műveltség javaihoz, mert a társadalom minden tagjára jó és ezért értékes.

A feladat tehát az egyént ezekhez a javakhoz hozzásegíteni amelyek az ő társadalmi értékének gazdagodását jelentik. Minél tökéletesebben és minél általánosabban sikerül ez, annál teljesebb vonatkozásba kerül az ember a társadalommal, ahol és amelynek közreműködésével céljainak elérésén tevékenykedhetik.

A probléma tehát az embert, mint egyént képezni, hogy ebből a képzésből kinevelődjék a személyiség, amelynek erejével az egyén a társadalom közösségének tudatos tagja lesz. A *személyiség*: az egyénnek öntudatos, értelmes, célkitűző és célokat megvalósítani tudó, felelősséggel bíró képessége, mely a társadalom közössége iránt kötelességeket ébreszt az egyénben. Ezt a belső minőségbeli kiegészülést az egyén csak a társadalomban, a másokkal való állandó kölcsönhatásban szerzi meg. Ha ezt a kölcsönhatást és a háta ok sorozatát a cél vezeti, ebből nevelés lesz, amely irányt és ritmust ad az ember társadalmi bekapcsolódásának. Ez tehát nem az emberrel veleszületett belső állapot, hanem az egyénnek képessége, mely a társadalomban és társadalom által fejleszhető.

A társadalomban a *nevelés* vezeti rá az embert, hogy a generációk munkamegosztásának eredményeképpen jelentkező műveltséget megértse és azzal célszerűen élni tudjon. Ami tehát az embert a társadalomban emeli, ez a természet által nyújtotta javaknak társadalmi továbbfejlesztésével előállott eredménynek, a társadalmak műveltségének javaival, mint a társadalmi közösségbe lefolyó egyéni élet eszközeivel való élni tudás, az azokkal

való élésnek adott lehetősége. A kultúra emeli az embert magasabbra, ismerteti meg céljaival és adja meg számára az eszközöket, hogy e célok elérésén dolgozni tudjon. Hogy az ember bele tudjon illeszkedni a nagy emberi és nemzeti kultúrtörekvésekbe — mely utóbbiban hatványozott teljességükben és egészükben jelennek meg a társadalmi kultúrtörekvések — ehhez az embernek műveltségre van szüksége.

A kultúra teszi az embert társadalmi lényé, mert beilleszti, bekapcsolja az individuumot a szociális összefüggésekbe és a társadalom objektív környezetébe. Ebben a szociális szellemben az ember, az autark-individuum a kultúra javaival (gazdasági, technikai, egészségi stb.), mint a társadalom szellemi, erkölcsi, gazdasági, stb., erőivel és eszközeivel az élet egész területén kiegészülve, a társadalomnak az egyéni és társas célokért tudatosan dolgozó tagja lesz. Tehát a kultúra avatja csak az embert igazi szociális lényé, mert a műveltség tulajdonképpen az a közösség, amelyre az individuumnak, mint embernek életkifejtéséhez szüksége van és ezt a társadalom és csakis a társadalom adhatja az embernek. A műveltségből az egyénre ható szociális erőhatások és ezek hatásaiképpen fejlődő egyén nemcsak, hogy néni zárja ki az egyénnek és egyéniségének a társadalomra ható alakító jelentőségét, de ebből következik, mert a társadalmi hatások alatt fejlődő és kiegészülő egyén, a személyiség erejének alkotó leikével a társadalomra, annak kulturális javaira, erőinek szervezésére kétségtelenül hatással van, azokat tovább alakítja és gazdagítja. A *társadalom* nem önmagából él és fejlődik, hanem *az emberek céltudatos és célszerű kapcsolatainak és viszonyainak a közössége*. Az egyéneknek és javaknak ez a társas viszonya teszi a társadalmat az ember számára reális tartalomná.

A kultúra bár csak eszköz jellegű, az embert hivatásának felismeréséhez és életfeladatainak tökéletesebb megoldásához hozzásegíti; ezáltal az egyéni és társadalmi életfogalomnak annyira tartalmi része és ténye, hogy az embereket ehhez hozzásegíteni elsőrendű szociális kötelesség. A kultúra értékéből eredő kötelesség mutat a kultúra egyetemes természetére, hogy az mindenütt, mindenkorra és mindenkire vonatkozik. Ezáltal válik az ember, mint egyén számára a társadalom reális valósággá és a kultúra javainak birtokában tudja az ember feladatait a

szociális kötelességnek és felelősségnek megfelelően teljesíteni. Mert a *kultúra fogalma*: az ember összes képességének objektív javakban is megnyilatkozó kifejelesztése és ezekhez a javakhoz való objektív viszonya; ezekkel a javakkal, intézményekkel való tudatos, tervszerű, élés a társadalom összessége számára. A műveltség: az embernek és az emberek társadalmi összességének etikai irányban való kiművelése.¹

Hogy a műveltségnek értéke legyen a társadalmi jólétre, a műveltség nem vonatkozhatik az emberi életviszonyoknak csak egyik vagy másik területére. Következésképpen a modern szociális probléma egészét átfogó szociális mozgalom gyakorlati feladata sem szorítkozhatik a műveltségnek egyik vagy másik ágára, hanem a szocializmus fogalmának alapján, ha nem is tevékenységét, de legalább figyelmét a műveltségnek egész területére ki kell terjesztenie. A műveltség irányainak és az arra vonatkozó társadalmi nevelő feladatnak az egysége, a gyakorlati célokat szolgáló szociális mozgalom számára nem azt írja elő, hogy a munkásnép művelődése számára a műveltség minden ágát egyenlő mértékben vonja be nevelő feladataiba, hanem ezeknek a társadalmi rétegeknek a nevelését úgy irányítsa, hogy azok áttekintést nyerjenek az egésze, képességeik kifejtéséhez és társadalmi hivatásuk betöltéséhez szükséges eszközöket és azok jelentőségét felismerjék, a társadalmi közösségbe való tartozásuknak a nemzeti élet számára való jelentőségét megértsék.

Ennek a nevelőmunkának irányát úgy jellemezhetnők talán leghelyesebben, hogy az elsősorban gyakorlati ismeretekre vezessen, de úgy, hogy a szükséges életfeltételek reális világából betekintést szerezzenek a tudományos igazság alapkérdéseibe, szeressék az igaz kultuszát és lássák az ideálok világát is.

¹ Die wahre Kultur kann nur in der Gesellschaft erreicht werden. *Kant: Kritik der Urteilskraft.* 83. §.

Bárány Gero: A kultúra értékéről. Budapest, 1906. c. tanulmányában a nevelés jelentőségét a kultúra eredményeinek megszerzésében látja s a kultúrának az egyénre — társas irányban, nagy kiegészülő jelentőséget tulajdonít.

A nevelés szociális jelentőségének helyes megértését találjuk: *Weszely Ödön:* Bevezetés a neveléstudományba Budapest. 1923. c. munkájában.

Szociális mozgalmunk ezeknek u céloknak és feladatoknak szempontjából alkotta meg és építi tovább munkaszervezetét, amelynek keresztülviteléhez és megszervezéséhez tapasztalataiban és rendelkezésre álló eszközeiben találja meg gyakorlati munkaterületét.

Munkájával és annak eszközeivel nem akarja egyenlő műveltté tenni az embert, ami sem nem lehető, sem nem kívánatos, hanem azt a műveltségbeli tartalmat akarjuk megadni a munkásnép számára is, amely társadalmi helyzetének megfelel s amelynek segítségével a kultúra eszközeit, lehetőségeit tökéletesebben tudja igénybevenni, hogy ezzel egyéni és társadalmi továbbfejlődését előmozdítsa. A mindenből azt és annyit, amennyi képességeinek legteljesebb és társadalmi szempontból legcélrányosabb kifejtéséhez szükséges és hasznos, tehát sem nem az egészset, sem nem csak egyirányban.

A munkafeladatnak ilyen értelemben való kijelölése mindjárt felveti a szociális problémák tömegét, amelyeknek vizsgálati során megismerjük a szociális bajokat, azoknak okait és a segítségre szolgáló leghelyesebb eszközöket és módszert. 11} én módon a szociális problémák elsősorban a környezetre és társadalmi viszonyokra mutatnak, melyekben az élet végbemegy. Más-k ilyen probléma az, hogy a kultúrának melyik az az anyaga, amit a társadalmi nevelés céljaira igénybe kell vennünk, tehát a kultúrigényeknek mely irányaira kell beállítani munkánkat? Majd a cél érdekében az eszközöknek milyen rendszerével, vajjon csak racionális eszközökkel, az értelemre hatással vagy pedig a gyakorlati segítsének az egységes kultúrérdek követelményei szerint kiépített rendszerével és annak eszközeivel ragadjuk-e meg a szociális bajokkal küzködő egyént?

A modern kor szociális problémájából adódó jelenségek a mai állami és társadalmi rendben, az embernek legfőképen értelmi, testi-egészségi és munkaviszonyából előálló bajokra mutatnak. Ennek megfelelően a szellemi kultúra, a szociális okokat is kutató és figyelembevevő egészségügyi kultúra és a szolidaritás erejét érvényesítő népvédelmi kultúra anyaga az, amit munkánk szervezésében igénybe kell venni A műveltségnek ez a tartalmi anyaga arra is megadja a választ, hogy a szociálpolitikai tevékenységnek — ez irányokban összefüggő —

gyakorlati rendszerére van szükség, a szociális problémával küzdő társadalmi rétegeknek a társadalom kultúrközösségébe való felemelésének és belenevelésének munkájában. Mert ha a társadalmi jólétnek, mint társadalmi céltörekvésnek a tartalmát, a társadalom kultúrájában, még pedig ennek teljes és egységes kultúrájában találjuk meg, akkor a szociálpolitika segítségének eredményes tényei és eszközei (intézmények) nemcsak a segítség és ezzel a baj megszüntetése szempontjából, mint a társadalmi kultúra objektív javai jönnek figyelembe, hanem társadalmi bajokat megszüntető és ennek következtében az egyének belső ethikai, célkitűző világára is gyakorolt átalakító hatásuk következtében, mint a társadalmi nevelés lényeges eszközei is figyelembe veendők. A személyiség és annak társadalmi értéke az tehát, ami ebben a szociálpolitikai — viszonyokat és embereket — átalakító munkában, annak mindkét főirányában (nevelőkre és neveltekre) kiemelkedik, s hogy ez a kívánatos eredmény minél tökéletesebben megközelíthető legyen, kell, hogy a munka módszerében is a személyiség érvényesüljön. A személyiségnek célkitűző és célokat megvalósítani tudó, felelősséggel bíró képessége, mely ebben a segítő és nevelő munkaszervezetben a társadalmi közösségnek érdekében fogja fel kötelességeit, s ezáltal nemcsak feladatokat legeredményesebben ellát, hanem hasonló ethikus erőket ébreszt és nevel a hatása alatt álló néprétegekben is.

Szociális mozgalmunknak munkáját, e problémákkal adott és fent áttekintett életviszonyok szerint, három főcsoportra¹ osztjuk:

- I. a közművelődésügyi,
- II. szociálhigiéniai és
- III. általános népvédelmi munkafeladatokra.

I. A társadalom irányában végzett értelmi nevelést a játék és a mese világának korában kezdjük és itt a műveltség társadalmi keretein kívül élő gyermekek körében a ragaszkodás, szeretet kifejlesztésén dolgozunk, hogy ezzel kapcsolatban kifejlődjék bennük a tisztelet érzése is. A munka fogalmát ébresztgetjük bennük, hogy megismerjék, hogy ennek tervszerű,

¹ Szociálpolitikai intézményeink szervezetével, munkájával és eredményeivel: Gyakorlati Szociálpolitika címmel közelebbről megjelenő külön munka foglalkozik.

célszerű és eredményes elvetése kapcsolja be őket a társadalom munka- és művelődési közösségébe. *Játékkal* és *kézügyesség* fejlesztésével végezzük ezt nagyrészt, ami fejleszti emellett a gyermek ügyességét, megfigyelőképességét, találékonyságát és képzeletét is. Eközben tapasztalatokat gyűjt és ismereteket szerez, ami fokozza képességeit és ennek i elismerése örömet ad neki. A világos és értelmes beszédre neveljük, bogy magát ki tudja fejezni; az érzelmek, figyelem, emlékezet és akarat rendszeres fejlesztésén dolgozunk. A *cserkész* és a *tanonckör* számára biztosított autonómiával és az azokban uralkodó kötelesség- és felelősségérzésekkel az egyéniség erősítését akarjuk elérni, a szociális viszonyoknak a társadalomban sokszor tapasztalható kedvezőtlen hatásával szemben. A tanonckör autonómiája kedvező nevelő hatást vált ki a serdülő kor ifjúságában. Élni és érvényesülni akaró törekvésük felismeri a társas élet normáit és kereteit, azt tapasztalja, hogy társainak tetszését és helyeslését csak helyes cselekedetek és azoknak eredményei alapján szerezheti meg magának. A szociális viszonyokból táplálkozó és már általuk is érzett és tapasztalt ellentéteket megismertetjük velük és azokra nem elégedetlenséggel, ellenséges érzéssel tekintenek, hanem felismerik, hogy azok többé-kevésbé leküzdhetők, kiegyenlíthetők saját munkásságukkal, társaiknak és vezetőiknek segítségével. Tehát nem a harcra, hanem a kiegyenlítésre és az arra való törekvésre irányul majd gondolatuk.

Továbbá a *természet megismerését* és szeretetét is megtanulják ezekben a körökben.

Ezek mellett a pedagógiai értékek mellett a kémiai, fizikai, technológiai alapismeretek és rajz tanításában s a munkáslaboratiumban felismerik a *gyakorlati szakismeretek* fontosságát.

Német- és angolnyelvi tanfolyamokkal, melyet szorgalmasan látogatnak, megismerik a nyelveknek jelentőségét az ember világhelyzetének kiegészítésére és gyakorlati érvényesülésének kialakítására.

A *munkás-testnevelés*, *munkásport* különböző ágai nemcsak a műhelyekben és még inkább a levegő és világosság nélküli munkásalakásokban senyvedő munkás testének felfrissítését és a munkamegosztásban egyoldalúan kifejlődő testi erőnek és izomzatnak rendszeres kiművelését segítik elő, hanem a szakszerűen

vezetett testgyakorlatoknak, játékoknak, sportnak rendkívül nevelő értéke van a „fair play“-re, önmérséklésre, engedelmességre, fegyelemre, az összetartás és az egység erejének érzésére, a testületi érzésre, szóval mindazokra az erényekre, amelyeket a mai szociális korszak és a személyiség kiművelése s ennek nagy társadalmi értéke minden egyes embertől megkövetel. Ha ezeknek az erkölcsi tulajdonságoknak a munkásnép jellemében való kikristályosodására társadalmi szempontból is súlyt helyezünk, mennyire fontos tehát, hogy erre irányuló tevékenységünket már a fiatal munkásnemzedék körében megkezdjük.

A gazdasági és technikai kultúrát közvetítő tanfolyamok és rendszeres előadások, idő és kitartás tekintetében olyan követelményeket támasztanak az azokban résztvevők elé, aminek kevés ember tud csak megfelelni. Ez a tanító munka a tudás és gondolkodás biztos alapjait akarja lerakni; bizonyos előre kijelölt kérdések körül mozog és az ítélőképességre, a napi kérdésekben való eligazodásra csak közvetve, az értelem fejlesztésével, az ismeretek terjesztése által hat. Tehát a nagy tömeghez el nem hatol, azt nem segíti hozzá, hogy az őt érdeklő napi kérdéseket igényeinek megfelelően lelkiismeretesen átgondolja. Ezért munkatársainknak egy-két tagja a hétnek bizonyos estjén a munkásokból kisebb csoportot gyűjt maga köré a *munkáskörben*, amelynek tagjaival közvetlen modorban az elmúlt hét közérdekű eseményeit, a semleges tárgyilagosság szigorú megtartásával megbeszéli. Ehhez természetesen nagy tapintat és tudás szükséges, mert ebben a körben nyilatkozik meg legbiztosabban az embernek tiszta látás és tudás utáni vágya. Ezek a megbeszélések alkalmat adnak arra is, hogy akiknek máskülönben hangját sem hallani, ezeken a beszélgetéseken mint értékes, gondolkodó egyének mutatkoznak be.

Az a munkás, akinek egész napja évről évre gyári műhelyek sivar falai között, kattogó és zakatoló gépek lármájában, a munkásbérkaszányák bágyasztó zsvivájában telik el, abban emésztő szükséglet támad a zene hangjai és tarka-barka, változatos képek után. Mindkettőt megtalálja a nagyváros mulatóhelyem, mozgósínházaiiban — olcsó áron. Nem helyes tehát a munkást elítélni és hibáztatni szórakozásának ezért a sekélyes módjáért, hanem gondoskodni kell arról, hogy: *téli vasárnap délutánokon* jól fűtött,

jól világított, levegős, egészséges és kellemes hatású teremben, kedélyének megfelelő szórakozást találjon s ilyen módon szórakozási vágyát kielégítve, a korviszonyok által teremtett eszközök (mozi, színház, könyvek stb.), a szórakozás utáni vágyat beteges ingerré ne fejlesszék ki benne. Ezirányú tevékenységünket ki-egészítjük a zene- és képzőművészetek alkotásainak bemutatásával], művészettörténeti előadásokkal; mert művelő tényezőnek ismerjük a *művészetet* is. A művészetnek társadalmi ereje abban van, hogy az eszmét, a forma és a ritmus által kiválasztja a véletlen esélyeiből és abban a szépet úgy tárja elénk, hogy az vonzóvá és bensőnkben élővé lesz, miáltal szelid és társas érzéseket kelt bennünk. Azonkívül a *lex parsumomae*-t a művészetben is érvényesülni látom, mert a művésznek alkotásában csak annyi dísz kell és szabad alkalmaznia, amennyi az eszme kifejezésére szükséges vagy igazolt. A művészet sohasem a dísz, a pompát, hanem mindig csak az eszmét fejezi ki. Ezáltal a művészet a gazdaságosság és takarékoság racionális gondolatát is felkelti az emberben s a társadalom széles rétegei számára ezirányban is nevelően hat. A költészet, zene és képzőművészetek igazi értékeinek bemutatásával és megismertetésével elvonjuk az emberek gondolatát a szürke hétköznapiságtól, ideálisabb érzéseket, a dolgok ideálisabb megérzését, a szép, nemes keresését és becslését ébresztgetjük bennük.

Amikor a társadalom kulturális haladásán dolgozunk, ezt nem tehetjük úgy, hogy a társadalom egyik felének, a nőknek szociális érdekét figyelmen kívül hagyjuk. A közművelődésügyi csoport körén belül három intézményt szerveztünk erre a feladatra: *a)* a leányok körét, *b)* az anyák körét és *c)* a szociális nőiskolát.

A leányok körében: gyakorlati előadásokat és rövid tanulmányokat tartunk a racionális táplálkozásról és a takarékos főzésről (munkáskonyha). A női munkaalkalmakat, kereseti foglalkozásokat ismertetjük, nyilvántartjuk és közvetítjük. Ipari és kereskedelmi irányban gyakorlati képzést nyújtunk számukra. Foglalkozunk a leány higiéniájának ismertetésével, különös figyelemmel a munkásleányok életviszonyaira s megismertetjük velük a csecsemővédelem gyakorlati feladatait.

Az anyák körében: a csecsemőgondozás és gyermeknevelés

egészségügyi és pedagógiai elveit értetjük meg gyakorlati módon; továbbá a munkáskönyha és munkásháztartás gyakorlati ismereteit is közvetítjük,

Inkább a polgári családok leányai számára, akik a szociális kötelességeket hivatásszerűen akarják gyakorolni, új gyakorlati iskolatípust szervezünk: a *szociális nőiskolái*.

Előadásaink, tanfolyamaink tagjai legnagyobbbrészt a munkásosztályhoz tartoznak, ezért tanításunknak a munkásnép sajátos életviszonyaihoz kell alkalmazkodnia. A munkások, iparosok — örege, mint fiatalja — a napi munka után, fáradtan keresik fel intézetünket, hogy ismeret utáni vágyuknak eleget tegyenek. Emellett nincsen módjukban, hogy az előadásokon hallott kérdésekkel otthon is behatóan foglalkozzanak. Ez okokból tehát előadásainknak csak úgy lesz célja és értéke, ha azoknak tartalma és terjedelme a dolgoknak csupán lényegét ismerteti, csupán azokat a fogalmakat ismertetjük, amelyek a hallgatóságnak az illető kérdésre vonatkozó ítéletét szabatosan összefoglalják, a kérdés áttekintésére, megértésére és felfogására feltétlenül szükségesek. A sorozatos előadások anyagát az előadók úgy állítják össze, hogy a folytatolagos előadások mindenike egy-egy összefüggő fogalmi kört adjon, hogy aki — körülményei folytán — csak egy alkalommal vehetett abban részt, az se találja az ott eltöltött időt szellemi fejlődésére eredménytelennek. Amelyik tárgy csak engedi, az előadó a zárt, megszakítás nélkül folyó előadás helyett a beszélgető, a kérdést a hallgatók előtt boncolgató, élénkebb és így meggyőzőbb formát alkalmazza, egy-egy alkalomra kitűzött tárgyát lehetőén félóra alatt kimeríti, hogy maradjon még annyi ideje, amennyi az előadott anyagnak hallgatóival történő megbeszélésére szükséges úgy, hogy az előadás tulajdonképeu csak bevezetés ehhez a beszélgetéshez, mely utóbbi arra szolgál, hogy az ismeretek a hallgatóság elméjében mintegy elhelyeztessenek, megrögzítettessenek, abban szabályos, biztos alakot nyerjenek, amelyre azután felépíthetők a további ismeretek anélkül, hogy a félműveltség vásári zűrzavara származnék belőle. Ennek a beszélgetésnek, azaz megbeszélésnek, amely a hallgatóság szellemi aktivitását nagy mértékben fokozza, nem szabad az iskolaterem emelvényéről történnie, az egésznek meghittebb, bizalmasabb jellegűnek kell lennie, tapintatosan távoltartva a

hallgatóságtól a vitakozó, polemizáló jelleget. Ez az a didaktikai módszer, amellyel — tapasztalatunk szerint — a munkásnép kitartó érdeklődését a szellemi művelődés iránt, igen szép sikerrel biztosítani tudjuk. Ez — természetesen — a szakkérdésekben biztos tudást, előadói készséget és gyakorlott didaktikai érzéket kíván meg az előadóktól.

II. A szociális egészségügyi feladatkör munkatervét szintén az egységesség és a rendszer jellemzi. A három nagy népbetegség: a csecsemőhalálozás, gümőkór és venereás betegségek elleni küzdelem intézményes megszervezését, a betegeknek és hozzátartozóiknak a *szociális gondozás* irányában való kiépítésével vettük elsősorban feladatkörünkbe. 1. A *csecsemővédelem* terén a következő intézmények létesítését terveztük: *a)* csecsemőgondozó mintaintézet, *b)* tejkonyha, *c)* gyári szoptatószobák, *d)* vándorkosár. Az anya- és csecsemővédelem terén vállalt és itt részletezett feladatok megvalósítására időközben megalakult az Országos Stefánia-Szövetség helyi intézményeivel, ezért ezidőszerinti működésünk főterületén ezt a feladatkört az Országos Szövetségnek engedjük át.

2. *Tüdőbeteggondozó, általános köpetvizsgáló állomással.*

3. *Venereás betegek gondozóintézete.*

Az egészségügyi csoportnak ezt a hármasirányú tevékenységét kiegészíti:

4 az orvosi, vagy *bakteriológiai laboratórium, és*

5. az *élelmiszer- és vegyvizsgáló-állomás.*

A szociális egészségügy érdekében nem elég a népet reávezetni a racionálisabb táplálkozási módokra és gondozásba venni a népbetegségek ellen, hanem védelembe kell venni a népet az annyira elterjedt élelmiszer s elsősorban a tej- és tejtermékek hamisítása ellen is. Mert hiszen az utánzott, hamisított, tápértékében lefokozott ételmi- és tápszer a sokszor hiányos és rendszertelen néptáplálkozást még inkább megrontja és a visszaéléseknek kiszolgáltatott munkásnéptől bűnös úton, nyereszkerkedés céljából, mintegy elszívja az erőpótlóanyagokat. Mindez a nép egészségügyét gyökerében veszélyezteti, mert a rosszul táplált, a táperőktől megfosztott népesség a betegségekkel szemben kevésbé ellenálló, kora előtt elgyengül, elbetegesedik és képtelenné válik magát és hozzátartozóit munkakeresményéből fen-

tartani. Ezért játszik a modern szociálpolitikai intézmények között olyan jelentős szerepet az élelmiszer- és vegyvizsgáló-intézet.

6. Az *orvos-egészségügyi oktatás* anyagát elsősorban az itt bemutatott egészségügyi intézményeink köréből vesszük, hogy ezen az úton is fokozzuk a népegészségügy legfontosabb irányjaiban kifejtett tevékenységünk eredményeit. Ezeket az előadásainkat lehetőleg demonstratív módon rendezzük.

III. A munkásnép érdekét akarjuk azzal is előmozdítani, hogy a munkások ügyeivel foglalkozó *egyesületek* üléseit, összejöveteleiket helyiségeinkben tarthatják meg.

A szegényebb néprétegek környezetéből, állampolgári és munkaviszonyából stb. számos olyan eset adódik, amikor a munkás- és általában szegény nép számára magárahagyottságából, társadalmi gyengeségéből hátrány származik. Ezekből a viszonyokból származó eseteknek tömeges volta, majd ezeknek, a szegényebb néprétegek gazdasági és gyakran léthelyzetébe mélyen belenyúló természete, a társadalmi kultúra egy új irányát teremti meg: azoknak az eszközöknek és intézményeknek rendszeres kiépítését, amelyek a társadalom gyengébb rétegeit, ezekben a mindennapi életviszonyaikban fenyegető hátrányoktól akarják megvédeni, nehogy a társadalmi bajok és ellentétek még nagyobbak legyenek.

Ennek a feladatcsoportnak szervező intézménye, amely egyszersmind szociális mozgalmunk csaknem minden más intézményével a kapcsolatot fentartja és közvetíti: a *néphivatal*. Ez a szegény népet ügyes-bajos dolgainak elintézésében jóindulattal, hozzáértő módon támogatja, ügyfelét ügyének teljes lebonyolításáig elkíséri és közvetlen megkereséseivel, intézkedéseivel az ügy gyors elintézését előmozdítja. Itt a feladat: az ügyek gyors, alapos és lekiismeretes elintézése, azok teljes befejezésével.

Fokozott gonddal vizsgálja a Néphivatal az eléje tárt ügyeket abból a szempontból, hogy a különböző hatóságokat alaptalan beadványokkal vagy eljárásokkal ne zaklassa. Ezért az ügyállást a fél kikérdezése, ha iratai vannak, azoknak tanulmányozása, esetleg utánjárás útján a legapróbb részletekig tisztázza és csak akkor, ha meggyőződik, hogy a fél igénye alapos, vagy kérelme indokolt, nyújt további támogatást, míg ellenkező esetben a panaszost vagy kérelmezőt vélt jogainak alaptalan-

ságáról, vagy a remélt előny vagy kedvezmény elérhetlen voltáról tüzetesen kioktatva, azzal bocsátja el, hogy ügyében nem járhat el, mert az céltalan.

A nép oktatását és nevelését amint már fentebb kifejtettem a gyermekkorral kezdjük, hogy az elérendő szociális eredményeket biztosabb alapokra helyezzük. Ennek a pedagógiai munkának azonban két nagy ellensége van. Az egyik az erkölcsi, a másik az anyagi nyomor. Mindkettő leginkább az alsó néprétegek serdülő korban levő gyermekeinek erkölcsi és testi fejlődését fenyegető penész, amely különösen a szegénységben tenyészik és észrevétlenül reátelepszik a serdülő kor gyenge hajtásaira, elszívja annak erőit és további életére senyvedővé teszi az emberi alanyt. A kellő felügyelet, védelem és családi nevelés hiánya, amely sok esetben épen az élet anyagi feltételeiért vívott nehéz küzdelem miatt marad el a gyermek mellől, ebben az irányban a társadalom és az állam erőinek intézményes szervezését követelik meg. Védelmet követel a gyermek erkölcsi és testi fejlődésének, hogy hasznos tagja lehessen nemzete társadalmának. Elvünk az, hogy mintegy a hiányos családi nevelés kiegészítésére, a gyermeket fejlődésében óvó- és nevelőintézményeket rendszeres egészükben kifejlesszük, mert ezáltal nemcsak az egyén érdekében végezzük a legjobb munkát, hanem azzal védjük a társadalmat is a bűnöző fiatalok ellen.

Ezen az alapon szociálpolitikai intézményeink szép eredménnyel dolgoznak. Tandíjat, nevelési díjat, segélyt folyósítanak, vagy kieszközölnék, beteg gyermekek elhelyezése iránt közbenjárnak, orvosilag kezelik, tanonckorúakat munkába helyeznek, nevelésüket felügyelik, irányítják.

A *fiatalkorúak erkölcsi védelmének* (patronage), külön intézményt szerveztünk. Ebben a munkában a súlyt a nevelésről való gondoskodásra helyezzük. Egyéb intézményeink kiegészítő tevékenységét a fiatalkorú nevelése és erkölcsi megerősödése érdekében igénybe vesszük, természetesen nem tévesztve szem elől az egyes intézmények különböző feladatát. Amit tehát a fiatalkorúak erkölcsi védelmének érdekében egyéb intézményeinktől igénybe veszünk, az az intézmények vezetőinek és munkatársainak segítő, kiegészítő tevékenysége anélkül, hogy ezzel a különböző feladatkörű intézményeket, azoknak anyagát összeolvasztanánk.

A mozgalom munkatársainak szociális és gazdasági tudományokban való továbbképzésére *szakkönyvtár* szolgál. A könyvtár anyagának összeállításánál különös súlyt helyezünk gazdag folyóirat-gyűjteményre.

A falu szociálpolitikája. Szociális munkánk egyes csoportjainak főbb elveit és tevékenységének irányát ismertetve, szembetűnik, hogy tevékenységünk tulajdonképpen a társadalom ipari rétegei felé irányul. Ez tényleg így van, de csak mozgalmunknak kiinduló központi területén, mert a környezetet ipari munkás jellege kívánja ezt így. Ellenben olyan vidéki települéken vagy expozitúráinkban, amely mezőgazdasági környezetben létesül, ott szakemberek megnyerésével és nevelésével, erőnket és figyelmünket a mezőgazdasági kultúra szolgálatába állítjuk, mert tudatában vagyunk annak, hogy nemzetünk erejének és haladásának leghatalmasabb forrása a mezőgazdaság, ezért a faluhoz fűződő szociális feladatok gondozását munkatervünkől ki nem hagyhatjuk.

Tevékenységünk azokon a telepeken szintén az ismertetett elvi keretekben mozog majd, magától értetődően a sajátos viszonyokat mindenütt szem előtt tartva: *a)* oktatás, nevelés, *b)* népbetegségek elleni küzdelem, *c)* az egyesek jogos gazdasági érdekének védelme és az arról való gondoskodás. Ebbe az elvi keretbe illeszkednek majd bele a helyi viszonyok által kívánt sajátos intézmények. A falu érdekében mutatok rá arra is, hogy az ismétlőiskolák helyett *gazdasági népiskolák* szerveztessenek, amely iskolafajnak egész speciálisan hazai jellegűnek kell lennie, a magyar falu, a magyar kisköz és földművesnép művelődési igényét és szükségletét megvalósítva benne. Ezekén kívül a racionális néptáplálkozás, népbetegségek elleni intézmények, a néphivatal, szövetkezeti és hitelügy s falusi közművelődési egyesületek alapítása, azok a fontosabb feladatok, amelyeket mezőgazdasági környezet mellett leginkább szolgálni akarunk.

Propaganda. Mindezekkel az intézményekkel nemcsak a munkásnép kulturális emelkedése érdekében akarunk szerves úttörő munkát végezni, hanem a közvéleményt is tájékoztatni akarjuk az alsóbb néprétegek viszonyairól, helyzetéről. Eszközeink erre: a *sajtó*, továbbá népszerű és tudományos *kiadványaink*. Működésünkről a sajtót egyrészt állandóan tájékoztatjuk, másrészt

aktuális kérdésekre sajtó útján hívjuk fel a közönség figyelmét és érdeklődését. A szociális reformokat akarjuk ezzel újtukra segíteni, gondosan megtárgyalva, megvitatva előbb ezeket szociális konferenciáinkon. Amennyiben lehet és szükséges, a gyakorlati alkotásokra vonatkozó javaslatainkat előbb intézetünk keretén belül, kis keretekben megvalósítva kipróbáljuk.

Eddig is már több javaslatot terjesztettünk a kormány és hatóságok elé. Az elsöben, amelyet a Vármegyei Tisztviselök Országos Egyesületével együttesen képviseltünk, a jegyzö szociális feladataira mutattunk rá és a közigazgatási tanfolyamnak 1913-ban történt újjászervezése alkalmával a tárgyak közé „*a jegyzö szociális feladatai*” címen, szociális irányú tanulmányi anyagnak a felvételét javasoltuk. Javaslatunkat¹ a belügyi kormány magáévé téve, tervezetünk egész terjedelmében elfogadtatott. A népnevelés fontos szociális feladataira a *tanítóképzés* terén is reá akarunk mutatni s mihelyt ezt a kérdést kellöképen előkészítettük, javaslatunkat ebben az irányban is előterjesztjük.

Vezetö munkatársait otthona. Munkatársainkat tevékenységük kifejtésében az az erő, az a tudat vezeti, hogy a tömegek megváltásának egyedüli módja, ha önmagunkat és önmagunkból a legjobbat adjuk nekik oda. Ezzel a XX. század szelleméhez illö elhatározással foglalnak helyet vezetőmunkatársaink a telep Otthonában, amelynek közvetlen környékén legsötétebb a nyomor, hogy tapasztaljanak és tegyenek. Az a közös gondolat vezeti öket, hogy az alsöbb néprétegek emelkedése a demokratikus állam létkérdése, s ezen a munkán egyaránt dolgoznia kell pedagógusnak, közigazdának, lelkésznek, orvosnak, jogásznak, nemkülönbén a mérnöki pályán működöknek. Ugyanaz a gondolat, ugyanaz a nemes törekvés hozza össze a telep Otthonában a különbözö tapasztalatokkal, különbözö életpályán működököt, hogy gondolataikat egymás között kicseréljék, a szociális kérdéseket megbeszéljék. A közös gondolatok, a közös munka, a közösségnek erőteljes érzését váltja ki belölkük.

Kétségtelen, hogy a vezetök munkája sok szívet, tudást és tapintatot kíván, ezért az Otthon helyeire egyetemi tanulmányaikat már végzett, vezetőmunkára kész egyének tarthatnak számot.

¹ *Ifj. Erödi-Harrach B.*: A jegyzö szociális feladatai. Magyar Társadalomtud, Szemle. 1918. IV. füzet.

Ha ezek ismerése után még azt kérdeznők, mi szükség volt erre az Otthonra, miért kell, hogy munkánkban mintegy önmagunkat adjuk oda, a válasz könnyű és érthető lesz. Az embereknek életviszonyaikban való teljes megismerésével tudjuk csak megérteni és megismerni azokat az intézményeket és intézkedéseket, amelyekkel helyzetükön igazán segíthetünk, amit így majd ők is inkább megértenek és igénybe is vesznek. Minden egyéb, ami másként jön, ami spekulatív ideológiák elméleti terméke, idegen marad a tömegre, hatása nem lesz arányban az érettük hozott áldozatokkal, az általuk kiváltott mozgalmak vérszegények maradnak, a koncepciók hiányokat mutatnak majd anélkül, hogy azok pótlására vezető eszközök, módok megtalálhatók lennének.

A munka szervezése. Az intézet munkatervének keresztülvitele nem rangszervezet útján, hanem *munkaközösségben* történik, amelynek tagjait, a munkatársakat ugyanazon célok és eszmék kapcsolják egymáshoz. Az intézetben testet öltött mozgalom, törekvéseinek keresztülviteléhez társakat, barátokat szerez, akiket képességeik megbecsülésével és a munkatársi szeretet önzetlenségével kapcsol magához s a mozgalom céljához. A csoportnak vagy osztálynak a gyakorlati szükség szerint külön *vezetője* van, mellette a *munkatársak* működnek. Mindegyik csoport- vagy osztályvezető mellé megfelelő számú *egyetemi hallgató* van beosztva. Minden egyetemi hallgatónak 10—15 családja van, akiket látogatni köteles. Mint ezeknek a családoknak barátja, értesülést szerez életkörülményeiről: munkájukról, munkabérükről, lakásviszonyaikról, lakásbérükről, egészségi viszonyaikról stb., miáltal rövid időn belül rendkívül becses tapasztalati anyagot gyűjtünk s a hallgatók is anélkül, hogy egyetemi tanulmányaiktól elvonatnának, ilyen módon készülnek elő legjobban a későbbi önálló szociális munkára. A munka szervezése a csoporton, vagy osztályon belül a vezető munkatárs feladata.

A munka kifejtése tekintetében legfőbb törekvésünk, hogy az az élő szellem, amely ezt a közösséget létrehozta, az intézetben megtestesüljön, áthassa, vezesse mindig a munkát. Ezt az Otthon intézményével biztosítjuk, amelynek tagjai különböző időre lépnek az intézet kötelékébe és a távozó helyébe lépő új belakó munkatárs átveszi ezt az élő gondolatot az ott talált régebbi munkatársaktól. Ilyen módon az intézetben szerzett tapasztalatok

és az idők folyamán ott kialakult szociális mozgalmak ismerete emberről emberre száll át, mint az intézetben élő tradíciók, mint élő történet. Az Otthon az a törzse a mozgalom munkásságának, amely erővel táplálja az új hajtásokat, s ebben az intézményben a rugalmasság elve egyesítve van az állandósággal és tartóssággal.

A munkának ez a közössége lehetővé teszi továbbá az egyéniség legjobb erőinek szabad kifejtését. Az egyesek eszméit a munkatársak állandó figyelme kíséri s a jó gondolat keresztülviteléhez mindjárt segítőtársakra talál. Aki ennek a munkának tagja lesz, az mindjárt megérzi, hogy tömör, egységes baráti közösségbe jön, ahol nem önző előnyöket, egoisztikus érdekeket elégitenek ki, hanem a nemes emberi értelemben vett erősödést, közérdekű törekvéseinek támogatását találja meg az egyén, ahol az ügy mindig előbbrevaló, mint az egyéni érdek.

Nem hagyva figyelmen kívül az intézetnek a felső oktatáshoz kapcsolódó jellegét, de mégis azért, mert tevékenysége nem egy esetben társadalmi egyesületekkel érintkezik, célszerűnek mutatkozik a munka végrehajtására, a szükséghez képest *társadalmi bizottságokat* alakítani. A bizottságok ne legyenek túlnépesek és emiatt nehézkesek, de lehetőén képviselve legyen bennük a helyi társadalom minden számottevő rétege, elsősorban a munkások, hogy ők maguk mondhassák meg mi az, amire nekik szükségük van és azt miként gondolják.

A mozgalom jellegében rejlik annak *országos szervezete*, speciális helyi jellegű feladatokon dolgozó telepekkel. Az országos szervezet semmiesetre sem lehet azonban merev, a szabad mozgást, a működés rugalmasságát, a fejlődést akadályozó, mert ezt a munka természete nem bírja el. Teljesen megfelelő az egyes intézetek között az eszmei közösség és ennek fentartására a vezetők időszakos összejövetele, tanácskozása, esetleg egy közösen szerkesztett tudományos és gyakorlati irányú *szemle* kiadása.

A munkásság helyzetének emelésére, szociális reformok keresztülvitelére irányuló törekvéseink, az adott viszonyoknak exakt ismeretét kívánják meg. Ehhez nem elegendő az egyéni tapasztalatoknak közös megbeszéléseken, tanácskozásokon való kicserélése. Pontos *statisztikai adatgyűjtésekre*, felvételekre is szükség van. Azaz a munkásnép gazdasági és szociális helyzeté-

nek helyes megítéléséhez szükséges viszonyoknak pontos, tárgyilagos és kimerítő felderítésére és megállapítására. Csak ilyen munkálat alapján lehet kellőképpen megjelölni az állami védelem s a társadalmi és önszegély szerepét a szociálpolitikai alkotásokban. Kétségtelen, hogy ilyen statisztikai munkálat önálló állami feladat, mégis, ha nem is teljesen kimerítő, de mindenestre hasznos szolgálatot teszünk vele az állam érdekének és azzal a közérdeknek is, ha munkásságunkhoz tartozó érdekebb és tanulságosabb társadalmi viszonyokról lelkiismeretes statisztikai adatgyűjtést és felvételeket eszközlünk. Ezirányú munkásságunk alapján lesz egy szerv, amely részben felhívásra, részben saját kezdeményezésre a kormánynak, mint a községeknek munkásügyekben és szociális kérdésekben javaslatokat készíthet. Ezzel megtettük a kezdő lépést arra is, hogy intézetünkben megszervezzük a *munkástitkárság* intézményét. Ez a szerv semlegessége és feladatának lelkiismeretes ellátása alapján, elfogulatlan tájékoztatást tudna adni a szociális harcok körülményeiről, a szociális kívánságokról, intézményekről, amelyek az élelmezés, egészségügy, gyermekmunka, női munka, bérviszonyok, munkások eloszlása vidékenként, munkásképzés, tanoncügy, munkáslakásügy, stb. terén kívánatosak és szükségesek. Csak ilyen szerv segítségével lehet betekinteni a munkásnép viszonyaiba és azokat megismerni és így lehet csak bizalmat kelteni bennük, mert látják, tapasztalják, hogy őszintén, érdek nélkül érdeklődnek irántuk, így lehet csak bennük a társadalmi és gazdasági érdekközösség érzését felkelteni és ébrentartani, a mai ellentétek élességét tompítani. Ez természetesen semmiképpen nem érinti a munkásnépnek szervezkedését, szakszervezetekbe való tömörülését. A munkástitkárság intézménye, feladatköréből eredően, államilag szervezendő, hogy munkájában ne a csoportérdek legyen irányadó, ami végeredményében mégis csak hatványozott individualizmus, hanem a nemzet, az állam érdeke, mert a munkások a nemzetnek éppen olyan tagjai és az államnak éppen olyan polgárai, mint a többi államtagek.

TARTALOM.

	Oldal
Előszó	5
I. A mozgalom lényege és eszméi	9
II. A magyar settlement-mozgalom története	26
III. A munka	42